

DR. IVAN BLEIWEIS TRSTENIŠKI.

NEKROLOG.

NAPISAO

DR. BOGOSLAV ŠULEK.

(Preštampano iz LXII. knj. Rađa jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.)

U ZAGREBU 1882.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

(Dn

4/24
DR. IVAN BLEIWEIS TRSTENIŠKI.

NEKROLOG.

NAPISAO

DR. BOGOSLAV ŠULEK.

(Preštampano iz LXII. knj. Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.)

U ZAGREBU 1882.

TISAK DIONIČKE TISKARE.

N 851/1976

Zahvalni narodi grade veličanstvene spomenike svojim vladaocem, koji su uložili u njihovu korist barem jedan diel svoje vlasti i djelatnosti, svoga imanja i umienja: pa kakav spomenik zavriedi čovjek, koji je svoj razkidani, zanemareni, u duševnom mrtvilu čameći narod oživio, osviestio, ujedinio i u kolo obrazovanih narodah doveo — a sve to bez vlasti u državi, dapače njoj unatoč, bez bogatstva i dostojanstva, kao čedo prosta gradjanina, samo u povodu svoga bistra uma i plemenita srca i uz vanrednu žilavost volje? To uradi naš pokojni član dr. Ivan Bleiweis Trsteniški; zato mu i netreba dizati spomenika, jer si ga sagradi sâm i to u punom smislu rieči „monumentum aere perennius“. — Voljan da sam, štovana gospodo akademici, predočiti vam sada sliku života i djelovanja toga našega druga; al unapried primjećujem, da slika ta neće biti podpuna, jer tomu ovdje neima prilike. Život Bleiweisov je kus života Slovenije, jeste kus narodne, kulturne i političke historije slovenskoga naroda: nemože se dakle u okvir akademičke razprave sasvim uhvatiti. Nego i sâm nacrt njegova uspješna rodoljubna djelovanja dotječe, da nam bude plemenitom pobudom za uztrajanje na trnovitoj stazi patriotizma.

Primajuć se toga posla nemogu se povesti za pjesnikom Jaroslava (u kraljedvorskom rukopisu), nemogu zapjevati:

„Da vam kažem poviest veleslavnu
O velikih bitkah, ljutih bojih,
Poslušajte i stojte na umu.
Poslušajte, da čujete čudo!“

A nemogu niti poput Virgila započeti Bleiweisov vjekopis uzvisitom besjedom „arma, virumque cano“; jer život Bleiweisov neodlikuje se niti junačkim djeli na krvavom razbojištu, niti vanrednim događajima; nit je Bleiweis potukao na mejdanu silnu vojsku, nit je obreo na nebu nepoznatu zvijezdu, nit je izašao na glas sa neobičnih ili strašnih sgodah života: već mu je ovaj mirno tekao sve do časa umrloga potočićem oplodjujućim zemlju, kojom teče. Al upravo to je ono divno i zanosito u Bleiweisovu životu, što se naš Janez nije pojavio poput drugih glasovitih ljudi, kao svietao meteor uz prasak i triesak, da obasja za koji čas svu zemlju, pak da onda ostavi za sobom veći mrak nego što bijaše prije njega: Bleiweis je bio samo žižak upalio, koji se je tek malo po malo razgorio i razpirio, pa sad evo bukti sve to žarkijim plamenom i po smrti njegovoj. Vriedno je doista prosliditi umom i pameti, kako se je iz onakve neznatne rek' bi prpoške razjarila tolika vatra.

Putujuć iz bielé Ljubljane k bielomu Triglavu zapazit ćeš iza jedno 30 kilometarah na visokoj stieni tik do Save starodavni grad Kranj, njegda stolicu kranjskih vojvodah, a do danas drugi grad kranjski, rodoljubjem pako možebiti prvi. Već god. 1848. nećahu se kranjski mještani izabirati poslanika za frankfurtski parlamenat, a u zemaljski sabor izabirahu uvijek rodoljube. U ovom sokolovom gnjezdu bila je kolievka našega Bleiweisa, koji se je ondje rodio na 19. listopada godine 1809., dakle iste godine, kad se je u Napoleonovoj glavi začela misao Ilirije, te ju je i zbilja ostvario. Al je već Vodnik u svojoj glasovitoj „Iliriji oživljenoj“ nagovieštao, da je ovo tudje ime, a pravo da je „Slovenija“, za koju se je onda Bleiweis do svoje smrti tako junački borio. Otac mu je bio Valentin, trgovac u Kranju, kamo je dospio već za mladje dobe iz čisto slovenskoga sela Trstenika, gdje su njegovi roditelji, prosti seljaci, stanovali, a mati Terezija rodj. Smrekar.

Kako se je onda Bleiweis dobavio svoga njemačkoga prezimena? To je po svoj prilici djelo njemačkih činovnikah, koji su i u Kranjskoj za cara Josipa II. germanizaciju na veliko tjerali, te Slovenceem, kao što i Čehom, prezimena na njemački jezik pretakali ili bar na njemačku prekrajali. Jer u kući Bleiweisovoj pričahu i vjerovahu, da jim se je pradjed *Plavež* zvao: odtuda je postalo najprije *Pleiweis* (ovako se je pisao jošte pokojnikov brat, dok je bio u Zagrebu), a poslije *Bleiweis*. To je posve vjerovno, jer znamo, da se je tako i kod nas postupalo za kratke Bachove vlade, te su n. pr. nekomu seljaku u zagrebačkoj okolici, koji se zove *Kekelj*, izvrnuli ime na

Kegel. Znaduće ovo neće se nitko više čuditi, što je bio naš Bleiweis uza svoje njemačko ime čelik-slovenac.

Do svoje desete godine ostao je mali Ivica kod kuće i polazio kranjsku učionu, a god. 1819. otidje u ljubljanski gimnazij, kojim je onda ravnao slavni potonji slovenski rodoljub i tršćanski biskup Mate Ravnikar. U Ljubljani je ostao naš Ivan do godine 1826., te je onda, svršiv s najboljim uspjehom gimnazijalne i mudroslovne nauke, pošao u Beč, da izučí ljekarstvo. Iza šest godina (1832.) vidimo ga, gdje prima čast doktora ljekarstva. Svoju inauguralnu razpravu „De hirudine medica“ napisao je latinski. Čudne sgođe! prva njegova knjiga namijenjena je bila pijavicam, dašto ljekarskim; nu za života svoga imao je Bleiweis ponajviše posla s pijavicami svoga naroda.

Dobiv državni stipendij ostao je Bleiweis i poslje strogih izpitah u Beču, da nastavi svoje obrazovanje u ljekarstvu. Osobito mu je bilo omililo liečenje domaće živine, te je do skora postao učiteljskim pomoćnikom na bečkoj velikoj školi za živinarstvo. Godine 1836. izdao je svoje poveće u tu struku zasjecajuće njemački napisano djelo: „Praktisches Heilverfahren bei den gewöhnlichen innern Krankheiten des Pferdes“. Ovim djelom izišao je mladi Bleiweis na glas kao živinar; vrsnoću knjige zasvjedočuje i to, što se je na jagmu kupovala, te ju je trebalo uz 15 godinah pet putah pretiskati (svaki put u 1200 otisakah).

U Beču je Bleiweis boravio sve do god. 1843., kadno je bio pozvan za profesora na ondašnje ljubljansko ljekarstveno učilište.

Punih sedamnaest godinah izbivao je dakle iz domovine; al ne da ju zaboravi, već da kupi, kao pčela po cvieću, svake ruke znanja i mudrosti, što će sve onda upotriebiti moći u korist drage otačbine, a osobito onoga stališa, iz kojega je sam nikao.

U Ljubljani je postojalo od godine 1767. gospodarsko društvo; nego služeć se posvuda njemačkim jezikom slabo je moglo podizati ratarstvo slovenskih seljakah. U sto dobrih časah uprazni se služba društvena tajnika baš onda, kad je Bleiweis stigao u Ljubljanu. Društvo ga izabra za svoga tajnika, a Bleiweis prihvati ponudu, koja je i onako ugadjala njegovu mišljenju; jer kao što smo već malo prije vidjeli, on je i do sada najvolio onu struku ljekarstva, koja zasieca u gospodarstvo, te joj se je po sada još više posvetio.

S ovim izborom nastade novo razdoblje i za društvo, i za Bleiweisa, i za savkolik slovenski narod. Jer prva je sada bila

novomu tajniku briga, potražiti sredstvo, kojim bi moglo gospodarsko društvo djelovati na masu naroda, na puk, koji je njegove pomoći i savjeta više trebao nego drugi stališi. Sredstvo to uoči u pučkom časopisu. Neznatna na oko stvar, al dan danas se teško i vjeruje, kolike je trebalo zapreke svladati, dok se je izvela. Po-najprije valjalo je izhoditi koncesiju za izdavanje takvoga časopisa. Al knez Metternich bio bi najvolio zabraniti sve novine, a kamo li dopuštati nove; zato se je oglušivao molbi kranjskoga gospodarskoga društva. Što će sada? — Izmedju članovah Habsburžke kuće tri su bila iskrena prijatelja slovenskoga naroda, a jedan od ove dvojice bijaše nedavno preminuli nadvojvoda Ivan. Njemu su bili Slovenci omiljeli sa svoga domoljublja, junačtva i bistroumlja još godine 1808., kad je ustrojavao ondašnju domobran (deželnu brambu), te nije oklievao izjaviti svoj stid, što nezna slovenski, a vojvoda je Slovincem.¹ Njemu se sada uteče kranjsko gospodarsko društvo, nebi-li njegovim posredovanjem postiglo, što nije moglo neposredno izmoliti. Kako je bio nadvojvoda Ivan i onako velik prijatelj puka, odzove se drage volje toj molbi i do kratka stigne u Ljubljanu dozvolja za izdavanje slovenskoga gospodarskoga lista. Uredjivanje povjereno bje tajniku Bleiweisu.

Dà, mučna posla! Bleiweis je znao doduše slovenski, onako kako se govori u Kranju; al slovenskom knjigom se nije bavio, pak da je i hotio, mučno mu je to bilo, kad je onda slovenska knjiga bila u obće biela vrana, a kamo li u njemačkom Beču, gdje je dosele živio. Sada pako valjalo mu je postati upravo piscem slovenskim, i to na polju, na kojem nije našao nikakvih predšastnikah, kako bi jih imao bio, da je okrenuo u bogoslovje.

Slabo se kod nas znade, da je i slovenska knjiga bila već jednoc procvala: zato neće biti s gorega, ako na taj bieli danak slovenske književnosti okom svrnemo, jer ćemo onda bolje razabrati i ocieniti moći Bleiweisovo djelovanje.

Potreba reformah u crkvi, koju je u XVI. stoljeću osjećala sva srednja Europa, pronikla je sve do Slovenije, osobito preko knjigah, a i preko ljudih, koji su učili u njemačkih školah. Al izprva se nije diralo u dogmatična otajstva, već se je zahtievanje reformah steglo na malo praktičnih potrebah, (kao što nekada i u Českoj), po imenu na pričest pod oboje (sub utraque specie), na ukinuće celibata i na nauk vjere u materinskom jeziku. Uz ove zahtjeve je do skora

¹ Gledaj na kraju razprave.

pristala ne samo sva gotovo svjetovna inteligencija, nego i puk, dapače i mnogi svećenici, među njimi i potonji ljubljanski kanonik Primus Truber, rođen g. 1508. u kranjskom selu Rašici. Nego pošto je ovaj bio sasvim pristao uz Luterov nauk, liši ga g. 1548. ljubljanski biskup njegove časti i odredi da se u tamicu baci. Al Truber pobježe u Württemberg, pa nemogav po sada djelovati na svoju domovinu živom besjedom, odluči priskočiti joj u pomoć pisanom rieči. Njegova odluka bude od neizmjerne znamenitosti po slovenski narod²; jer plod njezin bijaše *prva* slovenska knjiga, koja je oko godine 1530. u Tubingi njemačkimi slovi (švabahom) na svjetlo izašla pod naslovom: „Anu kratku podvučene s katerim vsaki človek more v nebu priti“. Ova po slovensko knjižtvo epokalna knjiga ima 244 strane, a sadržava kršćanski nauk.

Truber se dosjeti, da se čitanju ove knjige hoće ponajprije slovenskoga abecedara, pa ga i sastavi pod naslovom „Ane bukvice, iz tih se ti mladi Sloveni mogo lahko v kratkim času brati navučiti“. Ovi prvienci slovenske knjige bili su po svih slovenskih zemljah kao pravo čudo s neizmjernim veseljem dočekani, akoprem jim je i jezik i pravopis dosta loš, jer nit je bio Truber podpuno vješt slovenskomu jeziku, nit je bio u obće filolog.³ Ele svaki je početak mučan. Truber je svakako led probio i upravo tim neumrlih zaslugah stekao; jer bog zna, dokle bi bio morao slovenski narod čekati na prvu slovensku knjigu, da nebude Trubera. Kako je bio mučan posao, kojega se je latio, razabiremo iz njegovih riečih, koje je god. 1582. u predgovoru k pomenutomu slovenskomu prievodu novoga zavjeta napisao: „Vor 34 Jahren (t. j. prije godine 1548.) war kein Brief oder Register, viel weniger ein Buch in unserer windischen Sprache zu finden; man meinte die windische und ungrische Sprache seien so grob und barbarisch, dass man sie weder schreiben noch lesen könne“. Drage volje vjerujemo vriednomu Truberu, da je ovo kazao po svom uvjerenju: tà još u početku našega stoljeća tvrdio je isto Kopitar (u uvodu k svojoj kranjskoj gramatici)*; al novija su iztraživanja dokazala, da je slovenska pismenost puno starija od Trubera, samo što su bili ti drevni spomenici slovenskoga jezika od vajakada zakopani u pojedinih samostanah. Jer ako i smetnemo s uma mnijenje Kopitarovo i Miklošičevo, da je sadašnji crkveni slovjski jezik u istinu staroslovenski; pak ako i mimoidjemo glasoviti brizinski rukopis (mo-

* Truber war der erste der Krainisch schrieb, er ist also unser Columbus.

numenta Frisingensia) iz 10. stoljeća pisan latinskimi slovi: velika je bludnja, koja se je dosada pisala i prepisivala, naime, da neima, osim ovih, nikakvih drugih spomenikah slovenske pismenosti sve do sredine 16. stoljeća, i da se slovenština počela pisati stoprv u dobi reformacije. Već dvjesta godina prije Trubera pisalo se slovenski po samostanah, kao što svjedoče bjelodano neki srećnom sгодom spašeni i već objavljeni odlomci raznih pobožnih rukopisah.⁴

Sve ovo pako nekrnji i neomaljuje Truberovih zaslugah, koji je svakako prvi na vidjelo i na obću porabu iznio slovenštinu, ne samo tim, što je sâm knjige slovenske pisao, nego i tim, što je nastojao, da nadje pomoćnikah još vještijih od samoga sebe, kao što bijahu osobito Jure Dalmatin, Bohorič i Krel. Njihovu složnu nastojanju pošlo je za rukom spisati prvu slovensku gramatiku (od Bohoriča), a prema njoj prevesti onda sveto pismo (od Dalmatina) i druge nekoje knjige na slovenski jezik. Trošak su podmirili stališi kranjski, štajerski i koruški, po imenu vitežki barun Ivan Ungnad; zatim (osim nekih njemačkih vladalacah) ponajviše češki kralj (poslije rimski car) Maksimilian II. osobit prijatelj slov. naroda, kao što i Maksim. I., koji je i slovenski naučio i Slovence na svom dvoru namještao⁵). — Uz to je bio već car Ferdinando I. izhodio kod pape Pia IV., te ovaj g. 1565. dopusti svećenstvu oglejske patriaršije (pod koju je i Slovenija u crkvenih poslovih spadala), da može pod oboje pričestiti, pak je nastojao i oko ukinuća celibata, a vladalac Slovenije nadvojvoda Karlo izjavio je stališem kranjskim (god. 1565.) nadu, da će to i za rukom poći.

Ovako se je slovenska knjiga, a š njom i slovenština sve bolje širila i za pol vieka upravo divno se razvila.⁶ Nu ova liepa doba nije žalibože dugo potrajala. Već na grobu Maksimilijana mogla je Slovenija zakukati:

„Oj Maksime, moje jarko sunce!
Ljepo ti me bješe obasjalo,
Al mi brzo za goricu zadje!“

Još za živa Maksimiliana, dok je Slovenijom vladao njegov brat Karlo, započe progonjenje protestantizma, a uz njega i slovenske knjige, buduć da je ova bila njegovo čedo. Stališi kranjski htjeli su slovenske knjige tiskati u Ljubljani; al nedade vlada, već protjera tiskara Mandelca god. 1582. iz Ljubljane, a doznavši, da se knjige tiskaju u Tubingi, naloži svim tridesetnicam, da jih zaplicne, kad se budu slale u Slovensku. Akoprem je bila izašla zapovied, da se imaju svi tiskari i prodavaoci krivovjerskih knjigah u vodi za-

daviti (ohne alle Gnade stracks am Leben mit dem Wasser gestraft werden): ipak su malo ne sve knjige stigle u slovenske zemlje i do skora se ondje razpačale, što je dokaz, da su već i mnogi seljaci bili naučili čitati, čemu se nećemo baš čuditi, kad uzmemo na um, da su se s protestantizmom i pučke škole počele uvoditi. Ovo progonstvo je sve više mah otimalo. Do skora budu s protestantskim župnici i učitelji iz zemlje protjerani; al ne da se drugi na njihovo mjesto postave, nego da se škole zatvore.⁷ Na čelu ove protureformacije stajao je ondašnji energični ljubljanski biskup Toma Chrön (Hren), „der Grossinquisitor von Krain“, kako su ga poslije prozvali, kojemu je zbilja za rukom pošlo pomoću vlade i jezuitah ugušiti u slovenskih zemljah protestantizam, al š njim i slovensku književnost. Proti ovoj su bile najviše naperene sve striele (Dimitz, Geschichte Krains, III., 206). Chrön sam pripovieda, kako je iz stališke kuće u Gradcu u jedan dan preko sedam punih kolah knjigah odveženo — i dašto spaljeno. G. 1601. 6. siečnja bile su u Kranju na javnom trgu sve slovenske knjige spaljene, što jih se je ondje zaplienilo. Napokon je god. 1616. nadvojvoda Ernest predao ljubljanskim jezuitom sve krivovjerske knjige, što su jih imali zemaljski stališi u svojoj knjižnici. Kako Chrön pripovieda, bijaše jih ondje nekoliko tisućah. Ova hajka na slovenske knjige tako je bila uspješna, da sad ima od ono 25.000 knjiga, koje su bile u samom Urachu tiskane, jedva koji podpuni exemplar, i to ponajviše samo po inostranih knjižnicah. Kopitar pripovieda (u navedenoj knjizi), da se znade samo za dva otiska od Bohoričeve slovenske slovnice. Tako je zaglavila slovenska knjiga u 16. stoljeću, za koje kaže Trdina: „Šestnajsto stoletje je bilo zlati čas zgodovine našega (slovenskoga) naroda, cela dvestoletna doba slobodnega slovenskega vojvodstva se ne more temu stoletju na stran postaviti. U vseh obzirih je dosegel takrat naš narod visokost, kakoršne ne prej, ne pozneje. Žalibog, da je trpela ta svetla doba le sto let (dapače ni toliko!), zakaj v 17. stoletji Slovenci zopet v vseh obzirih zapadejo.“ (Zgodovina slovenskega naroda. Ljubljana 1866. Str. 108, 114).⁸

Sedamnaesti viek zatekao je slovensku narodnost u crnoj nevolji, a što dalje, to bijaše gorje. Ljubav narodnoga jezika tako se je bila duboko narodu u srce uvriježila, da je isti Chrön, da bi utaložio narodnu žalost sbog spaljenih slovenskih knjigah, prevesti dao na slovenski jezik i našampati evangjelje u 3000 otisakah, pa ga razdieliti narodu,⁹ nu drugo što se neučini ništa. Zato je narodna

sviest sve više malaksala, sve više natrag udarala. Vriedni Valvasor, koji je živio u drugoj polovini sedamnaestoga stoljeća, govoreć u svojem slavnom djelu „Ehre des Herzogthums Krain“ o slovenskom jeziku pripovieda, da slovenski govore samo seljani i druga prostota, pa da je taj jezik niemštinom sasvim izpromiešan.¹⁰ Napokon se je u tom pogledu tako daleko zabrazdilo, da su i učeni inače ljudi smatrali njemačke rieči kao pravu svojinu slovenštine. Kad je I. L. Schönleben, rođen u Ljubljani, god. 1672. preštampao Chrönovo evangjelje, puno je čistih slovenskih riečih zamienio njemačkimi, i to, kao što veli u predgovoru, „ad faciliorem populi intelligentiam“. Postupak svoj opravdava evo ovako: „Conquerentur jam nonnulli de vocabulis quibusdam germanicis: sed haec potius jam usitata adhibere placuit in defectu propriorum, quam croatica et dalmatica, extra notitiam meditullii Carnioliae (Labaci) posita. Et haec censenda sunt nativa, cum Carniolia nostra non ex meris Slavis, sed Germanis et Slavis jam inde a priucipio adventus Slavorum in has terras mixtim habitantium coaluerit“. Dakle po mnienju Schönlebenovu slovenski jezik je smjesa od slovenštine i niemštine, onako od prilike kao što je englezki smjesa od jezika anglo-sasko-normanskoga, a govor ljubljanske služinčadi bio mu je typus prave slovenštine. Uslied toga naprtili su slovenštini i njemački articulus, te je P. Hippolyt, koji je živio u početku 18. stoljeća, prevodeć Komenijev „Orbis pictus“ ovako pisao: Ta mlatič na podu tiga skedna mlati tu žitu s tim cejpicom itd. (der Drescher dreschet auf der Dreschtenne das Korn mit der Drischel etc.).

Napokon je do toga došlo, da se je utrnila u narodu ista uspomena slavnije prošlosti, te je Castellez g. 1678. tvrdio, da „idioma niolicarum caret grammatica“, kao da Bohoriča nikad ni bilo nije. Isto tako se je tužio sto godinah kasnije (1768.) P. Marko (Pohlin) u predgovoru k svojoj slovnici (Kraynska Grammatika): „Die Crainerische Sprach hat in unserm Herzogthum Krain von Zeit einigen Jahren so sehr abgenommen, dass selbe die ältern Crainer kaum mehr kennen würden. Sie ist gänzlich verdorben, weil keine Grammatik vorhanden gewesen“.¹¹

Prvi tračak bolje budućnosti sinuo je slovenskoj narodnosti godine 1773., kadno je Marija Terezija po predlogu Slovenca Kumerdeja odredila, da se imaju i u Kranjskoj ustrojiti normalne škole, u kojih bi se djeca uz njemački jezik učila i slovenski. Nije tim još pukla bila zora slovenskomu prieporodu, već je to bilo samo prozorje, tim se je udario samo temelj, na kojem se je moglo po-

četi raditi o narodnoj prosvjeti. Nego i taj temelj nije bio posve čvrst; jer n. pr. u Koruškoj bio je slovenski jezik iz normalne učione napokon sasvim iztисnut, i ona je postala pravim zavodom germanizacije.

Dvjest a i petdeset godina h trajala je ova crna doba u životu slovenskoga naroda. Našlo se je doduše pojedinih rodoljubah, kojim je dično ime zabilježila poviest književnosti uz veliku hvalu; al u narodu neostade gotovo traga njihovu djelovanju; oni su bili blistavi meteori obasjavši na časak slovensko nebo, nu stalne luči neukresaše. Tako je n. pr. Vodnik godine 1797. počeo izdavati „Ljubljanske novice“, al već godine 1800 morade jih obustaviti nenašav podpore u narodu.

Jedno vrieme se je činilo, da će pod francezkom vladom (g. 1810) slovenština opet procvasti, jer je ta nova vlada slovenštinu i u srednja učilišta uvela i u obće ju na prama niemštini zaklanjala; al već za tri godine (1813) morade se jedna pepeljaha slovenština u zakut povući, da se može niemština više nego ikad prije šepiriti. Evo kako opisuje Kopitar (l. c. pag. 109) ondašnje stanje slovenštine: „Der Bauer schreibt nicht, der gebildete Slave (Slovene) ist deutsch gebildet und ein Ueberläufer; slavisches Sprachstudium ist daher nur Sache irgend eines seltenen Dilettanten, der seine Landsleute beinahe um Nachsicht bitten muss für diese seine Passion“.

Ovako piše Kopitar u početku našega stoljeća, pak od onda nije ništa na bolje okrenulo sve do sredine našega stoljeća. Evo samo jednoga primjera, kako se je postupalo u školah, što ga pripovieda do tičnik, župnik konjički Virk (Slovenski narod 1882. br. 3): „Komaj je slovensko dete v nemške šole ustopilo, že so mu začeli s črno tablo in še bolj z leskovim oljem slovensčino iz glave izbijati in nemščino, katere le besedice razumilo ni, ucepljevati, da se je samemu sebi smililo; in koliko truda in britkosti ga je stalo, da si je ptuj jezik v glavo vbilo, pa še brez vse koristi! Še vem, ko sem bil v sredi katehizma vprašan, in nisem vedel odgovoriti, mi učitelj reče: hast nichts gelernt! Jaz odgovorim: wohl! — On: so sage, wo hast du gelernt? In jaz začnem kakor litanije žlobudrati: Frage. Wer hat alles erschaffen? Antwort: Gott hat alles erschaffen. In ta Frage in Antwort je šlo noter do konca. G. katehet je vrh glave z rokama skup trčil in vskliknil: O du armer Knabe! — pa oči se mu le niso odprle; kajti slovensčina je pa iz šol preklicana in zakleta bila. Res je, da je dobro, da človek več jezikov zna; tode maternega mora naj poprej in naj bolj znati, če ne, vse drugo po

vodi splava. Ako bi se bilo z menoj s slovenščino začelo, in potem s nemščino nadaljevalo, meni bi ne bilo treba v farni šoli 6 let po klopek hlač trgati, bi se bil lahko v dveh letih vse to naučil.“

Može li se i pomisliti žalostnije stanje stvari? A tako evo bijaše u Sloveniji, kad je izkrsnuo dr. Bleiweis, kojemu se opet povrćamo; nu sve ovo, što smo do sada spomenuli, trebaše navesti, da se pravo razumie i ocieni njegova djelatnost, koja bi u normalnih odnošajih zaudarala po mlitavosti, nedotupavnosti, nezgrapnosti — a kad tamo, sve je to plod duboke mudrosti i razboritosti.

Kad je Bleiweis pregnuo, da vidâ svomu narodu rane, bio je slovenski jezik iztiskan iz javnoga i društvenoga života, iz viših zavodah i iz književnosti (osim nešto malo pobožnih djelah); samo se je po selih čisto govorilo, a u crkvi je bila slovenština začinjena gnadom i troštom; tu se je besjedilo: ondohtljivo, joger (Jünger), žegnati, valtati, veroh (Weihrauch), žlahta (Geschlecht) itd.

Sve je to znao i Bleiweis, al se je on i dobro spominjao, kako se je slovenski jezik, sada do proste služkinje ponižen, nekada orio po gospodskih, dapače po vladalačkih dvorovih. Čuveni njemački pjesnik XII. stoljeća, Ulrich von Lichtenstein, pripovieda u svom djelu „Frauendienst“, kako ga je koruški vojvoda, kad je k njemu došao preobučen kao Venus, slovenski pozdravio*). A nije se onda slovenski jezik tobože samo kod kuće govorio, već je bio pravi državni jezik, kao što potvrđuje stara u istinu demokratska uredba, kojoj nećeš (kako primjećuje Aeneas Sylvius) u poviesti para naći. Mislimo investituru ili instalaciju koruških vojvodah kod Krnskoga grada (Karnburg) nedaleko od Celovca, koja se je svečano a slovenski obavljala, pak i onda jošte, kad su bili ti vojvode Niemci.¹² — Isti vojvode su (kako piše Aeneas Sylvius) kao carski lovnici rješavali parnice za lov, a morali su se na tom sudu služiti slovenskim jezikom**.

Spomen ove dične prošlosti slovenskoga jezika morala je hrabriti te bodriti našega Bleiweisa u plemenitu pregnuću, nebi li bar od česti povratio staru slavu svomu narodu.

Kako sam već prije kazao, stiže koncesija za izdavanje pučkoga časopisa, kojemu Bleiweis, ugledav se u Vodnika, nadjene ime „Novice“ (kmetijske in rokodelske). Nu tim još nisu bile sve zapreke

* Bog vas primi kraljeva Venus!

** Potanko razlaže ovaj predmet Radics u svojoj razpravi „Slovenščina v besedi in v pismu po šolah in uradil“ u Letopisu matice slovenske za 1879 leto.

svladane. Ponajprije valjalo je odlučiti, kojim slovenskim razriječjem da se Novice pišu. Jer pamtiti treba, da jih ima jedno šest: dolensko, gorensko, istarsko, štajersko, ugarsko, koruško, koja se u mnogo koječem za čudo razilaze. Odavle će svatko lasno razabrati, kakva bijaše muka spraviti pod jedan krov tolike različite kućane. Ove razlike razvile su se u slovenskom narodu ponajviše tim, što ovaj narod od dobe Karla tobože Velikoga, dakle od preko 1000 godina, nije živio u zajednici, u jednoj državi, nego razkidan na pet šest udah, a svako se je udo razvijalo samostalno, nemareć za ostala, dapače zaziruć od njih. Usled toga razvijao se je i jezik svakomu udu nastrance, kad nije bilo nikakve zajedničke sveze, nikakve priegledalice, u koju se je mogla svaka slovenska grana ugledati, nikakva čuvara, koji bi bio pazio, da se nezalazi stranputice. Poslije, kad su se knjige počele pisati, svaki se je pisac poslužio jezikom svoje okolice; al ostala slovenska plemena slabo su ga razumjela, i tako se slovenska knjiga nikako nije mogla pravo razploditi i razširiti. Kranjac nije čitao štajerske knjige, a ugarski Slovenac koruške. Ista nevolja je bila u Niemacah, te je trebalo takve katastrofe, kakva bijaše reformacija, dok su se Niemci ujediniili u književnom jeziku; a govoreć Prus s Tirolcem ili Švajcarom u svojem domaćem nariječju nerazumie ni dan danas jedan drugoga. — Tko bi dakle Slovence skladio u književnom jeziku, ste kao bi neumrlu zaslugu oko naroda: to je pako izveo naš Bleiweis. Kako je u tom poslu postupao, pod kakvom je zastavom pobjedu održao — vidjet ćemo poslije.

Al prije nego započne pisati, trebalo mu se je jošte odlučiti, kojim će pravopisom pisati. Jer slovenski jezik nije bio razkidan samo na razriječja, nego su ova imala i različite pravopise. Jedni su se služili Bohoričevim, prema njemačkomu jeziku stvorenim, kojekako modifikovanim, nu svagda dosta nespretnim pravopisom (jer u njega *h* umekšava stojeći pred njim suglasnik; te je n. pr. *zh=č*). Ugarski Slovenci pisahu magjarskim pravopisom. Želeć doskočiti mahnam i nestašicam pravopisa ne samo slovenskoga nego u obće slavenskoga, bijahu se god. 1820. sastali u Beču mnogi slavenski rodoljubi, da viećaju ob obćem slavenskom pravopisu; nego, kao što se je moglo predvidjeti, sve jim se nastojanje izjalovi. Glava je tomu viećanju bio Kopitar, kojemu je pred očima lebdilo kano ideal postupanje sv. Kirila. Kao što je ovaj popunio grčki alfabet osobitimi jednostavnimi znakovi za one slavenske glasove, kojih grčki jezik neima: isto tako da treba popuniti latinsku abecedu, pa

makar i ćirilskimi slovi. Takvomu postupku neima u teoriji doista prigovora, a Kopitar je bio pozelio slave, te je htio postati u ovom pogledu Kirilom za zapadne Slavene. Za svega života svoga se je spremao te spremao; al je u tom poslu izkusio i sâm istinu onih riećih, koje je u svojoj slovenskoj slovnici (str. 14.) izustio: „Die Resultate theoretischer Spekulationen, auch wenn sie noch so wahr und einleuchtend sind, gehen nur äusserst langsam in praktische Anwendung über.“ — „Um za morem, a smrt za vratom!“ izvršilo se je i na Kopitaru: on je o popravljaju i popunjavanju latinske abecede sve dotle mozgao i kutrio, dok ga nije i smrt zatekla, te je svoju zamišljenu latinsko-slavensku abecedu u grob ponio.

Pristaše Kopitareva mnienja, nemogav se dočekati njegove reforme, pokušao je na svoju ruku izvesti njegovu ideu, i tako izadje na svjetlo god. 1824. Dainkova, a god. 1825. Metelkova abeceda, rad kojih se je u njemačkih časopisih žestoka polemika zametnula, koja je god. 1833. pod naslovom „Slovenischer ABC-Krieg“ na svjetlo izašla. Oba ova reformatora naidjoše na ljut odpor, i to s razlogom, jer nijedan od njih nije znao pravo priljubiti svoja nova slova latinštini.

Kad se je pako Bleiweis spremao na izdavanje svojih Novicah, Gaj je već bio uveo s dobrim uspjehom u Hrvatah svoj novi pravopis, koji je i kod Slovenacah mnogo našao prijateljah; tim žešće ga je osudjivao Kopitar. Posljednje njegovo pismo, poslano kranjskomu gospodarskomu društvu, smjeralo je na to, da se nebi Novice Gajevim pravopisom tiskale.

Što će sada Bleiweis na oči tolike razlikosti mnienjah? On uradi, kako ga je svjetovao njegov praktični um. Znađuć da su Novice namienjene ponajviše puku, koji voli nećitati, nego mućiti se s pravopisom, prihvati iz prva Bohorićevicu, jer je bila najpoznatija. Budućnost pokaza, da je pametno uradio.

Pošto je sve bilo u redu, izadje 1. srpnja 1843. godine prvi broj Novicah. Izprva mu je taj posao dosta sporo išao od ruke; jer kako smo već prije vidjeli, Bleiweis je boravio u Beću punih 17 godinah, a za sve to vrijeme nastojao je ponajviše samo oko ljekarstva. Buduć da se dakle slovenskom knjigom, a kamo li slovenštinom u Beću nije bavio: to je on puno toga zaboravio, što bijaše za mladje dobe naućio, pak mu je sad valjalo iznovice premetati ono malo slovenskih knjigah, što je bilo dotle na svjetlo izašlo. Nit ovdje ga neostavi na cjedilu njegova bistra pamet, već

ga nauči liepo' razlikovati pšenicu od pljeve. Uslied toga izabra Bleiweis već u prvom početku djela Vodnikova i Prešernova, da se u nje ugleda; al nipošto da se za njimi sliepo povodi, već bi se prema potrebi svagda obazirao i na druge slavenske jezike, najpače na hrvatski. Ovim svojim razborom i vanrednom pomnjom dotjerao je Bleiweis do skoro do toga, da mu nije bilo premea u čisto slovenskom, a popularnom razlaganju kakvoga predmeta. Ako je pako u obće mučniji posao nego što se obično misli, pisati u istinu popularno, to će reći tako, da svatko razumie: taj je posao bio u slovenskom jeziku dvojinom mučniji, zato što o mnogih stvarih, koje su u Novice spadale, nikad nitko prije Bleiweisa nije slovenski pisao, te si je ovaj morao i u tom pogledu upravo put krčiti.

Za to je bio već prvi broj Novicah s velikom radosti posvuda dočekan, a kod 4. broja mogao je Bleiweis „s veseljem obznaniti, da su Novice našle puno prijateljah ne samo u Kranjskoj, nego i u Koruškoj, Istri, na Štajeru, dapače i u Hrvatskoj, pak tja u Dalmaciji“. Prije nego je minulo prve pol godine, imale su Novice već 800 predplatnikah — tolikomu broju se nitko nije nadao; jer znamo, da su Vodnikove Novice prestale bile izlaziti sbog maline predplatnikah. Ovomu uspjehu mnogo su doprineli, istina, oni slovenski rodoljubi, koji su već prije Bleiweisa svaki u svom području probudjivali narodnu sviest i volju za čitanje; al najveća zasluga ide opet samoga Bleiweisa, koji je znao Novice tako uredjivati, da su bile svim sve. Jer premda su bile poglavito namienjene samo ratarstvu i obrtničtvu: to su ipak donosile u svakom broju po koju pjesmu, pričicu, historičku crticu, jezikoslovnu sitnicu, jednom rieči sve što je moglo zanimati Slovenca, ne samo priprostoga, nego i obrazovanoga. Zato i jesu našle Novice prijateljah ne samo u masi naroda nego i u obrazovanih stališah, koji nisu bili sasvim poniemčeni; dapače su se Novicami mnogi i premnogi narodu već otudjeni pameti dozvali te svomu jatuu povratili. Uspjeh Novicah bio bi već onda jamačno još sjajniji, da su i politiku u svoje područje povukle; al toga za Metternicha pod živu glavu nisu smjele.

Gledajuć Bleiweis, kakvim mu posao krasnim plodom radja, podvostručio je svoju pomnju i posvetio Novicam gotovo sve vrieme, što mu je preteklo kao profesoru i tajniku gospodarskoga društva, koja dva zvanja su mu i onako dosta posla zadavala. Ovaj njegov u Novice uloženi trud ocienit ćemo još bolje, kad pomislimo, da on za uredjivanje toga časopisa nije dobivao nikakve plaće, već je

sve poslove uredništva opravljao badava, za dobitak pako, što ga je imalo gospodarsko društvo od Novicah, štampao je posebne dodatke i priloge, kako ćemo još vidjeti. Ovako se je mučio bez ikakva honorara punih sedam godina. Kolika to žrtva! — Liepa je stvar planuti rodoljubnim žarom i pregnuti na kakvo narodu koristno djelo; al raditi i mučiti se narodu u prilog godine i godine jednakom revnosti i oduševljenjem, a bez ikakve plaće i nagrade — tomu se hoće osobite plemenite duše, pa takva je bila Bleiweisova.

Uz tolik svestrani napor uhvatio je Bleiweis još vremena, da napiše svoju prvu slovensku knjigu; i ta je bila takodjer puku posvećena, naime: „Bukve za kmeta, kako se ima per kupovanju, plemenjenju, reji in opravljanju konj sploh obnašati. V Ljubljani 1843.“ Ostale dielove pisao je Bleiweis s drom. Strupijem god. 1850—53.

Već Vodnik je bio god. 1795 po savjetu velezaslužnoga slovenskoga rodoljuba baruna Žige Zoisa počeo izdavati slovenski koledar pod naslovom „Velika pratika“; al poslje tri godine zapelo je izdavanje s nestašice kupacah; nije se prodanimi koledari niti trošak na tiskanje namirio. Pak opet je koledar knjiga vrlo znamenita, jer dopire i u proste kolibice, i tamo, kamo nijedna druga knjiga nedospieva. To je znao i Kopitar, zato je nagovarao kranjsko gospodarsko društvo, neka nastavi izdavanje „Velike pratike“, koja bi osim koledara još i poučne članke sadržavala. Društvo zamoli svoga tajnika, da bi preuzeo redakciju takvoga koledara, a Bleiweis se odazove i tomu pozivu, te sastavi već godine 1844 taj koledar pod naslovom pratike, i tako izvrstno, da se je mogao jur na izmaku prve godine pohvaliti: „dosada su prošle trideset i dvie tisuće pratike“. To je bar očit dokaz, kako je knjiga narodu u volju bila. Sve do svoje smrti uređivao je Bleiweis taj koledar, a izdavalo ga je kranjsko gospodarsko društvo. Napokon je dotle do-tjerao, da se je od pratike do 40.000 komadah uz godinu razpačalo. Svatko će se i sam dosjetiti, kako je Bleiweis preko ove knjige na sam narod koristno djelovao, zato i jest velikom pomnjom oko nje nastojao; jer se je glavom uvjerio, kako ju narod ne samo kupuje, nego i marljivo čita, i po njezinih savjetih se ravna. Još dan danas je „velika pratika“ tako razprostranjena po slovenskom narodu, kako nijedna druga knjiga; jer slabo ima slovenske kuće, gdje znadu čitati, a da neima Bleiweisova koledara, koji je uz 40 godina, što izlazi na sviet, liep kup koristna znanja po narodu posijao i mnogo tomu doprinosio, da je Bleiweisovo ime onako

popularno postalo, te samomu puku omililo. Ovo je i bila Bleiweisu jedina nagrada za sav trud; jer plaće za pratiku nije dobivao nikada nikakve.

Uz tolike poslove još je dospio Bleiweis godine 1846. ugoditi svomu blagomu sreću, te napisati pučku knjižicu „Milosrčnost do živali“ (milosrdje živini), u kojoj napućuje narod, da nemuči živine. I nam bi doista ovakve knjige trebalo, jer se s te strane kod nas još strašno grieši; al do sada nije se žalibože nitko našao, tko bi se poveo za Bleiweisom, koji je bio za ovaj svoj trud nagradjen od bavarskoga vojvode Maksima, predsjednika društva za zaštitu živine u Monakovu, počastnom kolajnom i odlikovan osobitim pohvalnim pismom.

Svi ovi raznoliki poslovi nisu Bleiweisu smetali, da je osobito upro u Novice, kao glavno polje svoje djelatnosti. Kao što sam prije kazao, u prvi mah bile su Novice posvuda radostno pozdravljane; nu do skora se nadje i prigovarača. Kako Slovenci nisu dotle imali ni zajedničkoga jezika, ni zajedničkoga javnoga organa: to je bila stvar naravna, da je svatko svoj domaći jezik držao za pravu slovenštinu, a čega na svojoj domaji nije čuo, to mu se je činilo nepravo, neslovensko. Jedni su se tužili, da Novice odviše zaudaraju na gorensku, drugi, da upotrebljavaju nekakve nepoznate štajerske rieči, treći treće. Nekoji su opet želili čitave jezikoslovne polemike u Novicah zametnuti. Tu se je htjelo puno pameti, strpljivosti i blagosti, da se sile slože, a ne da se još više razciepkaju. Pak što uradi Bleiweis, da ovo postigne? Nit je zametao dosadne filologijske razpre, nit se je u čem ukopistio, nit je samovoljno po svojoj glavi sve sam osiecao; već je svakomu dopuštao, da piše kako znade, tvrdo se uzdajući u zdravu pamet svoga naroda, koji će već s vremenom iznaći što valja, ter odlučiti pljevu od zrna. U jedan dan se nemože kuća sagraditi, a kamo li književni jezik stvoriti. Zato je Bleiweis sve samo blago poučavao, napućivao, opominjao, molio. Ovaj postupak urodi mu vrlo krasnim rodом. Kako je bio po gotovu sve bolje slovenske pisce za Novice predobio: ovi su malo po malo svoje provincijalizme puštali i za čistu slovenštinu prianjali. Ovako postupajući postigao je zbilja što je želio, te je današnji slovenski književni jezik za čudo čišći od tuđe pritruhe naprama onomu, kojim je pisao Truber, a slovenski pisci se u tom pogledu upravo natječu, a da se u glavnom nerazilaze.

Već na kraju drugoga tečaja mogao je Bleiweis ponosito pisati: „Nećemo da se hvališemo, al možemo opet kazati, da su Novice

na blizu i na daleko među prostim pukom i među velikom gospodom puno pravih i vatrenih prijateljah našle“. „Svakomu se dopasti, nije probitačno“, kaže njemačka poslovice, zato niti nam nije žao, ako nismo gdje komu u volju ušli. Dvie vrlo znamenite namjere je gospodarsko društvo Novicami svakako postiglo: puno je koristnih naukah preko njih razglasilo, i u Slovencih ljubav k materskomu jeziku iznova oživilo ili silno probudilo“.

Isto tako veselo nastupile su Novice i godinu 1846. „Nijedne godine nije se toliko novih predplatnika prijavilo, koliko ljetos (piše Bleiweis u prvom broju). S radošću i ponosom možemo kazati, da su svi slavni slovenski pisci i pomoćnici Novicah, i da su najbolji od njih prihvatili novi (Gajev) pravopis“. To je ponukalo Bleiweisa, te je i on počeo po sada Novice tim pravopisom pisati, a dotle se je š njim služio samo iznimice, da mu se štioći malo po malo priuč. Već prije su bili na njega navaljivali, da se ostavi nespretni Bohoričevici; al mudri Bleiweis nehtjede se prenagli, nehtjede novi pravopis nikomu nametati: jer upravo takvo silovanje je svakomu osobito mrzko, buduć da se nitko neostavlja lasno onoga, što je sviknuo. Ovdje se je htjelo osobita opreza još i zato, što je bio Bleiweis privatan čovjek, kojemu oblasti nisu išle na ruku, dapače su od njega zazirale. Zato je za dugo odbijao onakve nestrpeljive naprednjake, i štampao svaki dobiveni članak onim pravopisom, kojim je bio napisan, dok se nije uvjerio, da je većina zbilja već pristala uz novi pravopis. I ovdje je uspjeh pokazao, kako je Bleiweis mudro postupao: da se je prenagli, lasno bi bio već u početku razkol u slovenskoj knjizi zavladao.

Dok su Novice ovako svakim godištem sve to ljepše napredovale, banu godina 1848. Koja sreća po slovenski narod, što je onda imao već svoj javni organ! Inače bi bio u onoj strašnoj oluji lasno nastradao. Akoprem se Bleiweis nikada do sada nije bavio politikom, ipak je vrlo dobro razumio glas vremena i s mjesta odlučio poslužiti se njim u korist svoga naroda. Pokle je bila cenzura ukinuta i ustav proglašen, nakiti 12. broj 1848. crvenim viencem u znak stečene slobode i uze svojim štiocem potanko razlagati, šta će reći ustav itd. Tako je malo po malo okrenuo na političko polje, na kojem je pokazao takodjer vrlo mnogo takta. Plašljivci su mu s te strane prigovarali; al on mudro odvrati, da su Novice puku posvećene, pak po sada morat će i puk s vremenom napredovati: treba ga dakle o svem poučavati, što mu u ovo kobno vrieme znati valja; po imenu trebat će mu poznavati i puno novih riečih:

„neima druge, moramo se učiti!“ Prema tomu je sada Bleiweis često razlagao sve što je spadalo na novo političko ustrojstvo države; toga radi je u dodateih svojim Novicam priobćivao u slovenskom jeziku znamenitije zakone. Osobito je mudro napućivao svoje štioce, koga da biraju u sabore; pak opet je donio i naputak za slovenske zastupnike, kako da se u saboru vladaju.

U to vrijeme stvorilo se je u Ljubljani prvo političko „Slovensko društvo“, kojemu je bio Bleiweis i predsjednik i duša. „Letopis slovenskiga društva na Kranjskem“, što ga je bio Bleiweis godine 1849. na svjetlo izdao, priča na široko o djelovanju toga društva. U obće je Bleiweisu s godinom 1848. naraslo puno posla; srećom je bio čovjek vrlo marljiv, pa je junački zadovoljivao svimkolikim zadaćam gospodarskim, novinarskim, političkim i narodnim.

Vatreni rodoljubi navališe godine 1848. na Bleiweisa, neka pretvori svoj pučki list u politički organ, koji bi zastupao slovenski narod ne samo kod puka nego i pred svetom. Oni su se od takva postupka nadali sjajnomu političkomu uspjehu — sjedinjenju razkidanoga slovenskoga naroda u jednu političku cjelinu, Sloveniju. To je bila i Bleiweisova vruća želja, oko koje je za života svoga nastojao, papače je godine 1848. i na odlučnom mjestu želju tu izjavio. Evo kako se to dogodi. Svojim javnim djelovanjem stekao je bio Bleiweis toliko ugleda, te su ga bili u ondašnji stališki kranjski sabor pozvali, pa kad je ovaj odredio odbor, koji će poći u Beč, da izjavi caru Ferdinandu poklonstvenu odanost kranjske zemlje i njezine želje, bude i Bleiweis u taj odbor izabran. U Beču je primio odbor u carevo ime nadvojvoda Ivan, za kojega sam već kazao, da je bio prijatelj slovenskomu narodu. Pošto je odbor izjavio poruku zemlje, primieti Bleiweis sa svoje strane, kako bi bilo koristno po austrijsku monarkiju, da se sve slovenske zemlje, koje su onda poznate bile pod imenom ilirske kraljevine (Kranjska, Koruška, Gorica i Istra), zbilja sastave u jednu državnu skupinu; jer bi takva ujedinjena Slovenija bila najkrepći bedem proti talijanskomu rovarstvu. Nadvojvoda se nije protivio, dapače je dodao, da bi to bilo koristno i pogledom na upravu, jer bi se tim njezin trošak omalio, samo je posumnjao, bi li htjele sve slovenske zemlje priznati Ljubljanu za svoj glavni grad. Ovom prilikom se je prvi put zametnula rieč o Sloveniji na samom carskom dvoru. Od onda je „Slovenija“ geslo i cilj svakoga slovenskoga rodoljuba. I Bleiweis je sve do smrti o tom nastojao, da se taj njegov ideal ostvari; al opet nije htio neizviestnomu idealu žrtvovati izviestnu sadašnjost;

nije htio saći s puta, kojim je do sada uspješno putovao, nije htio ostaviti svoje puku namijenjene Novice, da piše, što bi možda ugađjalo prosvietljenim rodoljubom, al puk toga nebi razumio. On je dakle i nadalje udešavao svoje Novice prema potrebam puka; samo je u svakom broju javljao u kratko sve znamenite političke novine i krepko zastupao interes slovenske narodnosti. Al ni to nije bilo po čudi gospodi od gospodarskoga društva: poradi toga je preuzeo izdavanje Novicah ljubljanski tiskar Josip Blaznik, koji je Bleiweisu davao malen honorar, da njim plaća svoje pomoćnike, a sam Bleiweis je ponajviše i po sada badava radio.

Godine 1848. naišla je prvi put na javni izraz želja za sdruženjem svih južnih Slavenah u Austriji. Uz nju su prianjali i mnogi slovenski rodoljubi, dapače je onda došao u Zagreb k Jelačiću banu osobit odbor, moleći ga, neka gleda, da se Štajer s Hrvatskom sdruži. Mislilo se je pako, da će se ostvarenje ove ideje i olakotiti i pospješiti, ako se slovenski jezik s mjesta tako priljubi hrvatskomu, da bi se mogla do skora u slovensku knjigu čista hrvaština uvesti. Bleiweis, kao rodoljub i iskren prijatelj Hrvatah (tâ ponajviše njim za volju prihvatio je Gajev pravopis), nije se ni malo otimao takvomu sdruženju, te je od prvoga početka pak do samrtnoga časa prilagodjivao slovenski jezik hrvatskomu, o čem se može svatko uvjeriti, kad poređi članke Novicah od godine 1843. s članci od godine 1881. Nego Bleiweis nije bio idealista, već praktičan čovjek, nije letio nebu pod oblake za zamišljenim fantomom, već se je držao onoga što se je dalo sigurno postići. Zato nije htio nikako udariti nekakvim novim putem jezične mješavine, već je vrlo mudro kazivao: „Za Slovence po slovensko! Vse pisanje o podučnih sastavkih bo v navadnim čisto slovenskim in lahko umevnim jeziku Novic, ktere, slovenskimu ljudstvu namenjene, morajo pred vsim skrbeti, de se v bravcih (štocih) veselje do branja (čitanja) obudi, in se jim ne odtegnejo: „toga nerazumemo“. Prav je, de se drugi časopisi v svojih sastavkih za bolj učene Slovence višjiga jezika poslužujejo, ki se občno-slovanskimu bliža — namenu Novic se pak v navadnih sastavkih neprileže drug jezik, kakor naš čisto slovenski, ki ima tudi svoje prednosti. — Čistimo jezik, pilimo ga, gladimo ga, trebimo mu mah ptujšine, ki ga obraša, mislimo in pišimo v duhu slovenskim, izposodujemo si posebno, kar nas je bližnjih bratov, besede, ki nam jih manjka — nikdar pa nepozabimo, de na razumu in omiki ljudstva je vse ležeće. — De si pa zraven svojiga čistiga slov. jezika pridobimo tudi popolnoma

znanost ilirskiga jezika, naj se na vsacim slovenskim gimnaziji napravi tudi učiliše ilirskiga jezika: le to je prava pot vzajemne književne sveze“.

Nestrpljivi rodoljubi ovdje i ondje zamjeriše onda Bleiweisu, što se je otimao hrvatskomu jeziku; al je malo postanulo vrieme, pa se je svatko uvjerio, da se je od Bleiweisa zahtievala stvar nepraktična i upravo nemoguća. Jer iza kratkoga proljeća slobode nadošla je huda zima absolutizma, gdje se više nije moglo ni pomisliti na izvodjenje kakvih uzvišenih narodnih osnovah, nego se je trebalo zadovoljiti, da se spasi što se ima. I jadnu Sloveniju, istom što je u svom narodnom jeziku progovorila, poče opet tištiti težki jaram niemstva. Kao što u ostaloj Austriji, pak i kod nas, tako se je i u Sloveniji gušilo i potiskivalo svako vrelo narodne samosvjesti; o narodnoj kakvoj politici nebijaše više ni razgovora. U ovo kobno doba, gdje je mnogi već bio uzdahnuo „pogibosmo!“, izašla je na vidjelo mudrost Bleiweisova postupanja; pokazaaše se blagodatne posljedice njegove umjerenosti i opreznosti, koja mu nije dala da zabrazdi u sanjarske osnove, da zagazi u veliku politiku; jer bi bio sigurno i s Novicami zaglavio. Pak što onda? Premca mu nije bilo, a kamo li zamjenika. Nu dok su god. 1848. i 1849. mnogi žestoko na sve navaljivali, što jim nije bilo po čudi; dok su jednim mahom ukloniti htjeli sve zlo, što je od vjekovah Sloveniju pritiskivalo; Bleiweis je opet i opet javljao: „Ne strastno, nego mirno borit ćemo se za pravice slovenske!“ Samo uz ovakvu blagu i mirnu čud mogao je prebroditi crnu dobu absolutizma.

Al uza svu ovu opreznost nije se mogao sasvim izmaći sumnjičenju i podkazivanju. Tako su ga bili god. 1849. novomestski nemškutari nadvojvodi Ivanu u posebnom memorandumu opanjkali, da u svojih Novicah radi za Ruse. Al su zlo prošli, jer kad je do skora zatim u Ljubljanu stigao nadvojvoda Ivan, koji je već od prije Bleiweisa poznavao i štovao, zaveže njegovim klevetnikom jezike nazdraviv kod ručka onim muževom (pri tom je mahnuo rukom na Bleiweisa), koji rade o prosvjeti i napredku kranjske zemlje, primietivši naročito: „dužnost je svakoga čovjeka, da ljubi svoju domovinu i da poštuje narodni jezik“.

Uzrok je bio ovakvom sumnjičenju uspješno djelovanje Novicah na narod. Iz prva nisu slovenski neprijatelji ni malo marili za Novice — tà čemu da se plaše tako neznatna organa, koji je samo svakom sriedom izlazio na sviet, kad jim idu na ruku mnoge velike dnevice izlazeće novine? — Al godine 1848. opaziše, da se

je ne samo velik diel inteligencije nego i prosti puk, koji je do sada u duševnome mrtvilu čamio — da se je to sve počelo odbijati od vladajućih dotle načelah germanizacije, a prianjati za načela svoje slovenske, dotle sasvim potlačene narodnosti i u tom se pozivati na Novice. Ova znamenita promjena nije išla tim ljudem nikako u glavu, a još manje su shvaćali njezino pravo vrelo, naime Bleiweisovo požrtvovanje u širenju nauka i napredka; već su bili tvrdo uvjereni, da on to sve radi za ruske rublje. Da to samo jednim primjerom potvrdim. Već prije godine 1848. počela se je i u samoj dosta poniemčenoj Ljubljani buditi narodna svijest; al se za onda nije mogla drugčije očitovati nego burnom pohvalom, kad se je u ljubljanskom njemačkom glumištu kakva slovenska pjesma izpjevala, pa je Bleiweis zbilja o tom svakojako nastojao, da se sgodnom prilikom na pozorištu koja slovenska zapjeva; jer je opazio, da to s jedne strane obćinstvu ugadja, a s druge narodni ponos budi. Kad jednoć iza takve pjesme opet zaori gromovit pljesak i živio: uzklikne ondašnji namjestnik barun Weingarten, koji odprije u slovenskom narodu nije nikada zapazio kakve narodne sviesti, „znam ja, da je to sve maslo dra. Bleiweisa, kojega su Rusi srebrnimi rublji podmitili!“

A mjesto da se on podkoži ruskimi rublji, njemu je zaprietila pogibija, da će mu ponestati austrijskih forintačah. Jer oko godine 1850. bude razpušteno ljubljansko ljekarstveno učilište, na kojem je Bleiweis predavao ljekarstvo za živine i sudbeno ljekarstvo. Buduć da je kao liečnik živine svojim znanjem i vještinom na glas izišao, ponudi mu vlada mastnu službu zemaljskoga živinara u českoj kraljevini. Stotina drugih bi primirila glas savjesti pozivom na stečene do sada zasluge i na dužnosti, koje ima prama svojoj porodici. Al Bleiweisu se nikako nedade ostaviti rodnu zemlju, koju je do sada tako uspješno težio i koja ga je i po sada silno trebala. Njeki misle, da je ta ponuda bila Bachova doskočica, jer je bio doznao za Bleiweisovo djelovanje, pa ga je ovako htio liepim načinom ukloniti iz Slovenije. Kad mu ovo (na veliku radost slovenskih rodoljubah) nije pošlo za rukom, a on ga kasnije pokuša znatnijom svotom novca privoliti, da se okani uredjivanja Novicah; nu tad je jošte manje uspio, jer se je Bleiweisovo sree tako već bilo s Novicami sraslo, da ga samo smrt mogaše od njih razstaviti. On dakle ostade u bieloj Ljubljani, da nastavi svoj plodonosni rad, pa makar i bez službe i plaće; samo je pridržao naslov c. kr. profesora i bio je imenovan članom zemaljskoga zdravstvenoga povjerenstva. Na-

pokon se uprazni god. 1856. služba zemaljskoga živinara u Ljubljani; javno mnijenje se je obćenito izjavilo, da ove službe nije nitko više zavriedio do Bleiweisa, te ga zbilja i zapade, i on ju je sdušno vršio sve do god. 1873., kad je pošao u mir. Ta je služba bila, osobito u ono vrijeme, vrlo tegotna, jer se je svaki čas pojavila gdje kakva pošast, te je valjalo onamo putovati. S druge strane je pako upravo takvo putovanje Bleiweisu vrlo išlo u prilog, jer mu je podavalo puno prilike, da spozna želje i potrebe, mâne i predsude prostoga puka, pak da onda piše u Novicah primjerene članke; a podjednako da sve dublje proniče u narav slovenskoga jezika.

Godine 1860. i 1861. obavljao je Bleiweis i službu zemaljskoga zdravstvenoga savjetnika; nego samo do vremena; definitivno je bila drugomu podieljena, naš se je pako Bleiweis morao zadovoljiti ministarskom pohvalnicom za vrstno obavljanje te službe. Ele on se valjda nije niti nadao čemu boljemu; jer nije pristajao uz vladu; a opoziciji neplete vlada nigdje lovor-vience. U ostalom njegova opozicija bila je vrlo pitoma; drugčije niti nemogaše onda biti, van da je htio na kocku staviti Novice, što bi bila prava grehota. — Njegovo politizovanje steglo se je na priobćivanje političkih i domaćih dogodjajah, ter na sudjelovanje u sjednicah ljubljanskoga gradskoga zastupstva, kojemu bijaše član od god. 1848. pa sve do god. 1868. Sasvim se je metnuo na budjenje i gojenje narodne svijesti i prosvjete, na širenje materijalne dobrobiti i gospodarstvena napredka i to sborom i tvorom. Ponajviše njegovim nastojanjem ustrojilo je kranjsko gospodarsko društvo god. 1850. u Ljubljani školu, u kojoj razboritija slovenska seljačad uči umno kovačtvo i liečenje živine. Uz ovu učionu ima i vrt, gdje se izvode pokusi s raznim gospodarskim sjemenjem i drvećem. Bleiweis je bio od prvoga postanka do svoje smrti ravnateljem i učiteljem toga zavoda, te je ponajviše za svoje učenike napisao knjigu „Nauk podkovstva (V Ljubljani 1850.)“. U ovoj učioni uzgojio je Bleiweis za ono 30 godinah, što je njom ravnao, Sloveniji puno umnih kovačah, živinarah i u obće gospodarah, te videć ovaj sjajni uspjeh počeli su i drugdje ovakve škole osnivati. A valja pamtiti, da je Bleiweis za sve to vrijeme obnašao zvanje ravnatelja i učitelja bez ikakve plaće.

Već od prije nastojao je, da se po Sloveniji, osobito južnoj, razširi toli uharno svilarstvo, pa da mu put prokrči, izdao je godine 1852. „Nauk murve in svilode rediti in svilo pridelavati“. Godine 1852. izišao je nastavak njegova djela o stočarstvu. Iste godine

počeo je izdavati godišnjak pod imenom „Koledarčik slovenski“, koji je i sljedećih godinah izlazio pod naslovom „Zlati klasi“. Ovo je prvi pokušaj ljeposlovne književnosti slovenske, koja se je iza toga tako razvila, da sada ima dva posebna časopisa (Zvon i Kres). Svakako je i na ovom polju Bleiweis stazu prtio.

Jedna od ono malo stečevinah godine 1848. spašenih i za absolutizma bijaše nauk slovenskoga jezika na srednjih učilištih, pak jer nije bilo potrebitih slovenskih knjigah, pomogao je Bleiweis sastavljati čitanke za 1. i 2. razred gimnazija; za 3. i 4. razred pako sastavio je upravo sâm čitanke, koje su godine 1854. i 1855. na sviet izašle.

Svakomu narodnomu podhvalu bio je Bleiweis neposredni ili barem posredni početnik. Tako i velikomu slovenskomu rječniku. Godine 1854. donese Bleiweis ondašnjemu ljubljanskomu knezobiskupu A. A. Wolfu svoj koledarčik, u kojem je bio vjekopis Vodnikov. Biskup zametnu razgovor o Vodniku, kojega je kao svoga negdašnjega učitelja vrlo štovao, a Bleiweis primieti (u dobri čas po slovenski narod), da bi učinio rodu glas, tko bi pomogao novcem dovršiti veliko djelo Vodnikovo, naime slovenski rječnik, kojega treba slovenski narod kano ozebao sunca. U plemenitoj duši biskupa porodi se želja za popunjenjem Vodnikove nakane, ter on postade zbilja velik slovenski dobrotvor; jer o njegovu trošku počelo se je odmah raditi, te je godine 1860. izišao prvi diel toga rječnika, naime njemačko-slovenski, pak od onda radi se o slovensko-njemačkom dielu, koji će takodjer do skora izaći na svjetlo. Riedki Maecenas Wolf slutio je, da neće uživati za života svoga slave, koja bi ga zapala kano izdavaoca najveće, a najpotrebitije slovenske knjige; nu to mu nije smetalo, da se pobrine, kako nebi po njegovoj smrti posao zapeo, ter ostavi god. 1859. oporukom za izdavanje slovenskoga rječnika toliku glavnicu, da je ova od onda narasla s kamatami na svotu od 100.000 for., za koje će se iznieti na svjetlo svekoliko blago slovenskoga jezika.

Godina 1860. povrati austrijskim narodom, pak i slovenskomu, ustav, a š njim započe žestoka politička borba, koja se do dana današnjega nije završila. Niemci smatrahu od davna Sloveniju svojim plienom, sanjajuć o velikoj njemačkoj domovini od Balta do Adrije. I zbilja jim podje za rukom poniemčiti pol Koruške, znatan diel Štajera, mnogo slovenskih gradjanah i malo ne svu aristokratiju. Izprva su se Niemci nastojanju Bleiweisa samo podsmjehivali; jer jim se učini nemoguće, da bi jedan privatan čovjek, jedan „živinar“

(kako se rugahu) mogao pomrsiti njihove stoljetne osnove. Al do skora opaziše, da tu bome neima šale, da se massa naroda osvješćuje i da prijanja sve to više uza svoga narodnoga prosvjetitelja. Kod prvih izborah 1861. bio je Bleiweis izabran od tri kotara u sabor, naime u Ljubljani, Kranju i Kamniku. Šad su se dakle i Niemci svojski Bleiweisu odupirali, i gdje god su mogli, klipove mu pod noge metali. Al se i blagi inače Bleiweis uslobodi, sjekne životom i snagom, te zapliva u uzburkane valove političkoga mora. Svojom žilavom postojanosti steče do skora čast političkoga vodje (a duševni je bio i do sada) slovenskoga naroda u kranjskom saboru, gdje se je najljući bojak bio za práva slovenska, te je u njem Bleiweis zastupao od godine 1861. pak sve do svoje smrti ljubljanski kotar, koji ga je uvijek jednoglasno izabirao.

Nemože biti našom zadaćom, da ovdje na široko pripoviedamo Bleiweisovo djelovanje na kranjskom saboru za ono 18 godinah, što je u njem sjedio; jer bismo onda morali nabrajati koju stotinu kraćih i poduljih besjedah, što ih je ondje izustio, a čitaju se doslovec u hitropisnom dnevniku kranjskoga sabora. Nije došlo u pretres nijedno važnije pitanje, o kojem se nebi bio Bleiweis izjavio, pa kad je god prosborio, svagda je govorio slovenskomu narodu iz srea. Njegova saborska djelatnost bila je dakle vrlo prostrana; da mi je prosto barem glavne predmete natuknuti, kako ih iztiču „Slovenske večernice“ (35. svezka, 20. strana).

Dr. Bleiweis bio je najodrževitiji zagovornik svakoga napredka u narodnom gospodarstvu. Kad bi godi trebalo što uraditi za umno ratarstvo, za napredak stočarstva, pčelarstva itd., oli pako obrtničtva, prometa i trgovine, svagda je prosborio naš Bleiweis, te je njegovu besjedu sabor uvijek pažljivo slušao, a ponajviše i odobrio.

Poznajuć Bleiweis kano očevitac težka bremena, pod kojimi slovenski puk steuje, svagda je o tom nastojao, da mu se ti tereti olakšaju, a svakomu povisivanju daćah i nametah se je održevito opirao. Nije on toga činio, samo da steče kakvu popularnost (njemu takve majstorije nije lje trebalo), nego jer je bio uvjeren, da će puk uz pomanje terete bolje proći, makar i polaganije napredovao, nego da mu se naprećuje preveliko breme, pa makar to bilo i u njegovu korist — tà „šta će meni zlatan lanac, kad mi vrat odkida?“

Isto tako pomnjivo pratio je Bleiweis svaku razpravu, koja je zasjecala u zdravstvo, u kojoj struci je bio pravi vještak. Po njegovom ponajviše predlogu odluči sabor povećati zamaľjsku bolnicu

i graditi zemaljsku ludnicu. I u pogledu govedje kuge, koja i slovenskomu narodu zadaje puno jada, odredio je sabor prema Bleiweisovim predlogom koješta koristna.

Al najkrepče, najodvažnije i najtemeljitiije govorio je Bleiweis, kad se je radilo o narodnom pravu, kao što n. pr. o uvodjenju narodnoga jezika u učione i urede. Akoprem nije bio baš osobit besjednik, jer mu za to nestajalo zvonka glasa, obilja kićenih frazah i poetičke zanositosti; al je opet zavladała sabornicom tišina, kad je on ustao, il da brani predloge svojih prijateljah, il da odbija navale protivnikah. Kako je pisao, onako je i besjedio, bistro, razgovietno, precizno, nezalazeć od predmeta, nižuć razloge logičkim redom, djelujuć više na zdravu pamet nego na srce i čuvstva, neleteć nebu pod oblake nego motreć stvari kakve su zbilja. Uprav ovo posljednje svojstvo, njegova praktičnost, koja nije onoga vidjela, čemu su se drugi domišljali, učini, da je bio naš Bleiweis na političkom polju donjekle Fabius Cunctator. Nikad se nije zaletio za ciljem, dok nebi i sredstva potanko promozgao, koja će ga dovesti k željenoj meti. Može biti, da je kadšto u tom pogledu i odviše bio oprezan, te je zazirao od zapriekah, za koje mladji vatreniji duh ni mario nije. Pak opet s druge strane nije hajao Bleiweis za nekoje liberalne stečevine, za koje mišljaše, da nisu prema sadašnjim potreban slovenskoga naroda. Uz to je bio Bleiweis velik prijatelj katoličkomu svećenstvu, koje su drugi smatrali kao sprečicu višemu umnomu i političkomu razvitku. Sve je ovo porodilo u mladjih nekjih zastupnikah, želećih brže napredovati, nezadovoljstvo, te su se počeli ciepati i dieliti od „starih“, napokon su si stvorili i posebni organ, koji je imao naprama konservativnim Novicam zastupati načela novijega liberalizma i odrješitijega napredka. Protivnikom slovenskim je ovaj razkol dakako dobro došao i oni su „mladim“ živo povladjivali. Al je ta nesloga urodila po slovensku stvar vrlo nepovoljnim rodom; jer medju zavadjene stare i mlade uvukli su se kao klin Niemci. Posljedica je svemu bila, da je slovenska stranka u saboru spala na manjinu, a Niemci, kojih ima u Kranjskoj samo 8%, dobili su većinu, pak ju imaju do sada. Ova zajednička opasnost razklopi oči razciepljenoj slovenskoj stranki, te su se poslije obje frakcije opet složile; nego podpune pobjede nije Bleiweis više doživio.

Kazao sam malo prije, da je bio Bleiweis velik prijatelj katoličkomu svećenstvu, i to ponajviše zato, što je bilo njegov najmoćniji i najpostojaniji pomoćnik kod slovenskoga preporadjanja. To će se

mnogomu čudnovato činiti, jer sam od prije pripovjedio, kako su upravo biskup Chrön i jezuite ugušili onaj narodni pokret, što su ga bili Truber i njegovi drugovi zapodjeli. Ele i ovdje valja, „*distingue tempora et concordabunt facta*“.

Truber i Chrön bijahu čeda XVI. stoljeća, a tomu je bio poglavita biljega vjerski fanatizam. Za kakvu abstraktnu dogmu il sebe žrtvovati, il drugoga smaći — takva šta se je onda činilo posve plemenito i naravno. Truberu je bila pučka prosvjeta samo sredstvo za probudjivanje pobožne zanešenosti; a Chrön nije počasio časa uništiti svu procvalu slovensku književnost, da spasi ugled crkvi katoličkoj, akoprem je bilo svećenstvo samo krivo, što se je narod od njega odbio. Godine 1566. tužili su se kranjski stališi svomu vladaocu nadvojvodi Karlu, kako je svećenstvo pokvareno, da se niti u samoj Ljubljani, u istoj stolnoj crkvi, baš niti na blagdane božića, uzkrsa i duhovah nepropovieda; župe da se prodaju najviše nudjajućemu, odtuda veliko neznanstvo medju svećenstvom i župljani. Sve to priznaje isti nadvojvoda u napatku, što ga je dao pomenute godine svojim povjerenikom za kranjski sabor.¹³ Prema tomu je morao lasno uspjeti Truber u narodu, propoviedajuć mu oduševljeno u njegovu jeziku.

Pravi je plod reformacije, pravi je napredak čovječanstva, što se sviet nezadovoljava više sliplom vjerom, nego priznaje svakomu právo, dapače dužnost, da razvija sve moći svoga uma.

Zato niti slovenskomu rodoljubivomu svećenstvu nedotječe slipeo vjerovanje, već ono nastoji oko žive vjere, koja se postiže samo svestranim obrazovanjem uma i srea — a tomu je najprimjerenije, dapače jedino sredstvo materinski jezik. Tko želi kakov cilj postići, treba da se lati primjerena sredstva: zato je slovensko svećenstvo prionulo uz narodnu knjigu, da njezinom pomoći ide za svojim uzvišenim ciljem. Kolika to razlika! Dok su svećenici srednjega vieka potrebovali od puka, da moli latinski, makar i nerazumio molitve; sadašnji duhovnici pišu čitave slovenske molitvenike, da budu puku za skrušenu molitvu. Dok su negdašnji slovenski svećenici zazirali i sami od svake knjige; sadašnji biskupi Ravnika i Slomšek, Majar, Janežić i dr. hvataju se i sami pera, da pišu koristne po narod knjige. Dok je biskup Chrön spaliti dao sve Bohoričeve gramatike i abecedare, kojih se mogao dokopati; biskup Wolf namieni znamenitu svotu novacah slovenskomu rječniku. Dok su bili po Chrönu progonjeni i prognani svi pučki učitelji: u naše doba nastoje upravo slovenski svećenici najrevnije oko

pučke škole. Zato je dan danas slovensko svećenstvo vrlo popularno i vrlo znamenit faktor narodne kulture. To je znao i Bleiweis, te je onako svojski s njim prijateljevao, jer je bio uvjeren, da bez njegove pomoći nebi ni pol svoga uspjeha postigao.

Znamenita je Bleiweisova žilavost na političkome mejdanu. Zna se, kako politička borba čovjeku sile troši; zato obično najžešći politički zatočnici, ako jim pobjeda do skora nesviće, malakšu i povlače se u zabit, tužeć se, kakvo je to nezahvalno razbojište, na kojem se boj bije za narodnu slobodu i prosvjetu. Pa naš Bleiweis nije nikada u toj borbi duhom klonuo, akoprem je u njoj dosta gorkih čašah izkapió, kojimi su ga napajali i neprijatelji, a bogme i prijatelji slovenskoga naroda. On je sve do posljednjega časa „na strašnome postojao mjestu“, lomeć koplje za práva narodna ne samo jezikom nego i perom, ne samo sborom nego i tvorom. Zato je napisao godine 1862. knjžicu „Slovenski jezik, pa kranjska špraha“, u kojoj dokazuje ništetnost mudrovanja slovenskih neprijateljah, kao da je slovenski jezik nov, izmišljen, narodu nepoznat, te se njim nepravedno iztiskuje pravi kranjski jezik. Isto tako su se bili od prije tužili naši Turopoljci na Ilirce, što jim ovi žele naš liepi hrvatski „vivat“ zamieniti ilirskim „živio“.¹⁴

Više putah su htjeli Slovenci izabrati Bleiweisa zastupnikom za carevinsko vieće; nu toga zvanja nije htio nipošto primiti; jer bi onda morao bio podulje stanovati u Beču i tako napustiti donjekle i „Novice“, i pomenutu učionu za liečenje živine, i tajništvo gospodarskoga društva; on je pako bio uvjeren, da može u Ljubljani više koristiti svomu narodu nego u Beču. A nije se zbog toga pokajao. Mjesto da u Beču čami, radio je marljivo kod kuće i to ne baš samo na političkom polju, nego i na narodnom, i na znanstvenom. Plodovi toga rada bijahu: vrlo znamenita besjeda „Zur Aufklärung in der Sprachenfrage“; zatim „Die Identität der Rinder- und Schafpest“. U ovoj knjžici dokazuje prvi Bleiweis istovietnost govedje i ovčje kuge, što je po živinarstvo i po gospodarstvo stvar vrlo zamašna, zato mu se je austrijsko ministarstvo na njegovom trudu osobito zahvalilo. Isto tako koristno je bilo po gospodare njegovo djelo o umnom stočarstvu (Nauk o umni živinoreji), jer jih u njem Bleiweis potanko upućuje, kako da postupaju sa živinom domaćom. Mi žalibože neimamo još takve knjige.

Kako se je narodna sviest po svuda budila, trebaše to plemenito čuvstvo primjerenimi knjigami gojiti, a tomu su zabavne knjige najshodnije; zato je godine 1864. i 1865. izdao Bleiweis 5 svezakah

glumah pod naslovom „Slovenske glediščne igre“, ne samo da se čitaju, nego i da se prikazuju. Godine 1870. poslovenio je još jednu glumu „Udovac i udova“, jer je s veseljem zamietio, kako se u narodu budi volja i ljubav za dramatičnu umjetnost, te sad imaju Slovenci i stalno dramatičko društvo.

Uz ove praktične potrebe nije Bleiweis s uma smetnuo i više interese narodne knjige: zato je svom dušom pristao uz Tomanov predlog, da se ustroji slovenska Matica, koja bi se obzirala osobito na znanstvene potrebe. Matica se zbilja god. 1865. ustroji, te napreduje sve do danas vrlo liepo, imajuć već do blizu 2000 članovah. Slovensku književnost je obogatila mnogimi znanstvenimi djeli, pak i hrvatskom slovnícom za Slovence (od Marna). Pokle su mlađji Bleiweisovi pomoćnici Toman i Costa preminuli, morao je Bleiweis preuzeti još i predsjedništvo Matice, ter uređivati njezin Letopis, što je sve do smrti sdušno činio.

Uz ovu svestranu djelatnost zateče Bleiweisa sedamdeseta godina njegova života. Rieč je, da za proroka najmanje mari njegova domovina. U Bleiweisa se ova prekorečica nije izvršila: njega je slovenski puk, pak i rodoljubivi diel slovenske inteligencije, od davna u velike cienio i svoje štovanje mu svakom prilikom izjavljao. Samo slovenska (dašto poniemčena) aristokratija zazirala je od njega. Kako nebi, kad ovaj čovjek, koji nit je bio hofrath, nit je imao u sebi kapljicu modre krvi, hoće da izpravi sviet svojima ramenima, hoće da protura slovenski jezik baš i u škole i urede, te bi napokon morali isti boljari slovenski učiti! U svojoj šupljoj nadutosti nisu ni znaši, kako su prvašnji slovenski boljari Herberstein, Valvasor, Zois i drugi slovenski vrlo dobro znali i rado govorili, te je ipak slavljeni njemački pjesnik grof Antun Auersperg, da na ruglo stavi sve nastojanje slovenskih rodoljubah, jednoć u kranjskom saboru kazao, da bi on mogao svu slovensku literaturu pod pazuhom kući ponieti. To je kazao uz pljesak svojih pristašah; nu da ga je tko sjetio, kako je upravo dužnost slovenskih boljarah, hranećih se slovenskimi žuljevi, podupirati prosvjetu slovenskoga puka, i kako on te dužnosti nije nikada vršio, akoprem „noblesse oblige“ — valjda bi mu bio mraz na obraz pao.

Drugčije mislio je slovenski puk, i jedva je dočekao sedamdesetgodišnjicu, da izkaže svomu „otcu“ (kako ga bijaše prozvao) svoju ljubav i štovanje. Ta se je svetkovina slavila god. 1879. na 19. studenoga. Nije baš riedka stvar sedamdesetgodišnjica; al ovo nije bila obična kakva svečanost, nit je to bilo kakvo uredovno od vi-

šega mjesta potaknuto, a od nizih oblasti udešeno slavlje. Može se dapače kazati, da je to sve bilo pripravljeno unatoč oblastim. Upravo s toga je bila znamenita ova svečanost; jer je bila samohotna manifestacija narodna, dobrovoljan sastanak slovenskoga naroda, u kojem su bili zastupani svi krajevi slovenski od Mure do Adrije, od Belaka do Radgone, sve vrste slovenskoga naroda (osim boljarstva i činovništva) — pak sve to, ne da se samo klanjaju i metanišu, nego da izraze svoje duboko štovanje svomu „očetu“, svoju iskrenu radost, što mu je rad ovjenčan takvim sjajnim uspjehom. Jednoustice se priznaje, da biela Ljubljana nije jošte nikada doživila takvoga narodnoga praznika, a nije ga vidio ni sam slovenski narod. I druga slavenska plemena su osjećala, da će se tu slaviti uzkrš jednoga naroda: zato su pohrlila onamo, koje po svojih zastupnicih, kao što Hrvati (među njimi predsjednik jugoslavenske akademije) i Česi, koje po hitrojavu, tako da se je onda nakupila velika množina čestitakah iz svih stranah prostrane Slavije od Petrograda do Kotora, od Budišina u Lužici do Fojnice u Bosni (do 400 telegramah). Zato je i zavriedila ova svetkovina, da joj se spomen ovjekovječi u posebnoj knjizi, što ju je izdao Antun Bezenšek.*

Jednakim oduševljenjem sudjelovale su ondje obje političke stranke, stari i mladi, konservativci i liberalci, inteligencija i prost puk. Ovaj potonji, želeć svomu očetu izkazati svoju osobitu zahvalnost, izabrao ga je u jedno 160 obćinah svojim počastnim članom i donio mu diplome. Sad ćemo razumjeti, kako su se posljednjih godina na poziv Novicah ustrojavali onoliki pučki tabori, da demonstruju i protestuju proti ondašnjoj njemačkoj vladi, koja je svom silom nastojala slovenski narod poniemčiti, uzkraćujuć mu svako baš i zakonom određeno sredstvo narodnoga razvitka i napredka. Znade se, kako su ti tabori silno djelovali na probudjenje narodne samosviesti — pak i njim je bio Bleiweis glavna poluga.

Tolike zasluge, što jih je stekao oko naroda slovenskoga svojim tihim, al postojanim i neumornim nastojanjem, nisu ostale utajene, malo po malo su jih i izvan Slovenije razabirali, priznavali. Već prije njegove sedamdesetgodišnjice očitovale se je to priznavanje raznim odlikovanjem; nu opet je proteklo puno vremena, dok je sviet progledao i opazio, koliko je Bleweis svojim uspješnim djelo-

*) Svečanost o prilici sedemdesetletnice dra. Janeza Bleiweisa 19. novembra 1879. Po stenografskih bilježkah sestavil Anton Bezenšek. Zagreb 1879.

vanjem zavriedio. Izprva su ga samo nekoja gospodarska društva (među njimi i naše hrvatsko) izabrala dopisujućim članom. Godine 1861. pokloniše mu Štajerci krasnu srebrnu kupu, jednaki dar pokloni mu god. 1875. gospodarsko kranjsko društvo u znak priznanja njegovih 33-godišnjih zasluga kao tajnika; a godine 1863., kad su Novice slavile dvadesetgodišnjicu svoga postanka, nadariše ga slovenski rodoljubi srebrnom tintarnicom i zlatnim perom. Još godine 1862. odlikovao ga je ruski car vitežkim redom sv. Vladimira, a četiri godine iza toga sjetila se je i Austrija svoga zaslužnoga državljanina, te ga je okitila vitežkim redom Franje Josipa, god. 1878. imenovala ga je zamjenikom zemaljskoga satnika, a prije dvie godine bude kao vitez reda željezne krune i na plemića uzvišen s pridjevkom Trsteniški (jer, kako sam već gori spomenuo, Bleiweis je poreklom iz sela Trstenika). Jugoslavenska akademija uvrstila ga je među svoje prve prave članove, a srbsko učeno društvo u Biogradu izabra ga svojim počastnim članom. Isto odlikovanje namieniše mu sve slavenske Matice i sva slovenska i hrvatska narodna društva. Uz to je bio predsjednik slovenske Matice, ljubljanske čitaonice itd.

Godine 1879. završio je profesor Fr. Levec u slovenskih večernicah (35. svezak) vjekopis Bleiweisov ovimi zanositim riečmi: „Bleiweis je svojim svestranim djelovanjem toliko toga uradio za slovenski narod, da ga Slovenci svim pravom zovu svojim buditeљem, učiteljem i vodjom; stvorio je toga toliko, da je u istinu zaslužio sva ona odlikovanja, kojimi ga je slovenski narod ovih posljednjih godina posuo kao nikada nijednoga Slovenca; a zahvalni taj narod počastio je povrh toga svoga ljubimca imenom, kojega jošte nikada nikomu nije namienio — predragim i presladkim imenom *svoga otca*. — Pored toga blagoslovio mu je bog i domaće ognjište; dao mu je vjernu ljubvu, vrstna sina i kup živahnih bistrh unukah. Pak uz ove časti, uz ovu slavu i sreću sačuvao je Bleiweis svojim primjerenim i umjerenim životom tvrdo zdravlje, bistru glavu, vruće srce, marљivu desnicu sve do pozne starosti. Bog nam ga poživio, bog nam ga sačuvao onako zdrava, čila, djelatna i postojana, kakav je bio do sada i u napredak još mnogo mnogo godina!“

Ova usrdna želja naišla je jamačno u svakom slovenskom srcu na odziv; ele drugčije je usud usudio.

Bleiweis je malne svake zime bolovao od bronchialnoga katara, nego svagda je sretno prebolio. Godine 1881. zadesi ga početkom

mjeseca studenoga i opet taj hudi katar, a njemu se pridruži još i katar želudca; nu kako je bio Bleiweis radu vičan, nije htio ležati, nego je kao što i drugčije svoje poslove obavljao, akoprem je bila bolest okrenula na gore, pa ga je kašalj i sipnja osobito obnoć silno mučila, te nije mogao spavati, rad šta je vrlo slabio. Svoj rodjen dan (19. studen.) još je kojekako prekamikao. Čuvši, da dr. Schiffer slavi pedesetgodišnjicu svoje doktorske časti, poradovao se je, da će do godine svetkovati i sâm takav jubilej. Kratke radosti! Već 27. studenoga obori ga bolest na postelju, s koje se više nije digao; jer je počeo krv pljuvati, pa mu otekoše ruke i noge. Njegov liečnik i glavni prijatelj profesor dr. Valenta izjavi, da se je bolest izmetnula u starački užeg plućah, a ta je bolja obično ubojita, ona pokosi i našega Bleiweisa. Premda se je nadao, da će ga liečnik još i sada iz te biede izvući, ipak se je, budući za života svoga pobožan katolik, pet danah prije smrti pričestio, i činilo mu se je, kao da mu je odlanulo. Tašta nada! Na 28. studena onesviestio se je prvi put, a pod noć je i sam već osjećao, da mu se je razstaviti sa životom, te se je oprostio sa svojimi, pak je zbilja iste noći poslje ponoći u naručju vjerne supruge dušicu izpustio.

Evo kako su novine „Slovenski narod“ smrt njegovu oglasile: „Iza kratke bolesti umro je jutros neumorni vodja našega naroda! Kao munja razletit će se ovaj smrtni glas po svoj Slovenskoj i uzrjati duhove sve do najzabitnijega sela. Narod će se zaviti u crno i gdje god kuca slovensko srce, kojemu je i malo stalo za srećom domovine, napunit će se tugom i žalosti. Znali smo, da će nam smrt ugrabiti slavnoga rodoljuba; al nismo slutili, da ćemo se već sada razstati morati s njegovim velikim duhom, koji je svoj narod tako neizmjerno ljubio sve do časa umrloga. Pak evo se već grob razklapa, da nam ga proguta, a nam je oko srca kao djeci, kad joj pokapaju ljubljenoga otca. Kao hrast stajao je medju nami, a žile njegove duševne snage pružale su se duboko sve naokolo po slovenskoj zemlji. Kad je zahujio vihar, da obori to jako stablo, u zalud mu sva sila, prije opješa vihar, nego mu za rukom podje i grane saviti, a kamo li stablo pognuti. — Spomen pokojnikov živit će, dok bude slovenskoga naroda! Utješi nas, ti bože!“

Da su ove riječi potekle iz srca, da su bile pravi odziv sveobćega čuvstva, to je prekrasno zasvjedočio veličanstveni sprovod, kakvoga još nije vidjela ni biela Ljubljana, niti Slovenija u obće. Kao što su se bili prije dvie godine sastali u Ljubljani štovatelji pokojnikovi

iz svih krajevah slovenskih i hrvatskih, da mu čestitaju sedamdeset-godišnjicu: tako se jih je evo i sada, može biti još više sabralo, da mu izkažu posljednju ljubav. Tisuće i tisuće (među njimi do sto svećenikah) pohrlile su toga radi na 2. prosinca u Ljubljanu, a tko nije mogao glavom, poslao je bar telegram ili vičnac, kojih ljepši od ljepšega nakupilo se je do 200. Kolik je bio sprovod, lasno ćemo se domisliti, kad uzmemo na um, da su trebala puna dva sata, dok su svi sprovodjani stigli na groblje. Pak u isto vrijeme, kad se je u Ljubljani ova žalobna svečanost obavljala, zvonila su zvona po svih zvonicih Slovenske, te je tako sav slovenski narod koje glavom, koje duhom odpratio svoga ljubimca do hladnoga groba, da na njem zaplače.

A s razlogom plače; jer mu prije Bleiweisa nijedna Slovenka nije bila rodila sina, koji bi mu bio premac, a bog zna, hoće li mu ga i kad će mu ga opet roditi. Da nam to bude jasno, razgledajmo se malo po perivoju Bleiweisova života, da vidimo, kakvim je rodom urodio po slovenski narod.

Vidjeli smo, da je po slovenskih zemljah već Marija Terezija počela ustrojavati pučke škole, pak su se ove od onda tako umnožile, da sada slabo ima slovenske občine bez učione; nu zavodi ovi, koji bi bili imali širiti pravu pučku prosvjetu, bijahu, pak su i sada jošte velikom stranom, samo prosto oruđje germanizacije. Djeca su u tih učionah jedva naučila čitati i pisati, a ponešto kršćanskoga nauka u svom materinskom jeziku, ostalo sve, i isti jezik predavanja, bijaše njemački, dapače su se namjenjivali slovenskoj djeci učitelji i neznajući slovenski, a u Koruškoj još i sada moraju učiti slovenska djeca njemački katekizam. Posljedice ovakvomu postupanju nisu izostale: puk nije napredovao u prosvjeti, al se je tim više širilo njemčarenje, tako da Koruška, nekada čisto slovenska zemlja, te se je orio slovenski jezik i iz ustiju koruškoga vojvode, danas je na polak poniemčena. Da se je kao dosada i u napredak postupalo, neima sumnje, da bi se bila sva Koruška, pak najposlje i ostala sjeverna Slovenska poniemčila; jer južna je bila namienjena Talijanom, koji su istom bezobzirnosti širili talijanstvo po Istri i austrijskom Primorju, kojom Magjari nastoje opet pomagjariti Slovence u slavnoj domovini Pribine i Kocelja. Sve ove zemlje čekala je sudbina Pomorja, gdje su se, ima tomu od prilike sto godinah, zaklopila posljednja usta, govorivša slovenski. Niemci nisu ni sumnjali, da će na Adriji isto tako uspjeti, kako su uspjeli na Baltu; jer su se medje Slovenske, koja se je nekada sterala od

Balatona do Tirola, svakim danom više suzivala. Pak i u tih već tako stisnutih medjah sve je bilo boljarstvo tudje, gradjanstvo otudjeno, puk lišen samosviesti, nekmo li narodne sviesti. — Takva je bila njiva, koju bijaše Bleiweisu poorati i posijati, al sjemenom, koje će u istinu obilatim plodom uroditi. Jer i prije Bleiweisa primili su se gdje koji toga teškoga posla: orali su i sijali, al žetve nisu doživili. Da mučim o dobi Truberovoj, koja je samo poput dragušice slovensko nebo obasjala: eto Japela i Kumerdeja, koji su na izmaku prošloga stoljeća po drugi put sveto pismo na slovenski jezik preveli, al se nit onakvim uspjehom kakvim Truber pohvaliti nisu mogli. U početku našega vieka eto Vodnika, gdje izdaje „Ljubljanske novice“ i „Pratiku“, al nenadje odziva; jer nije znao pogoditi narodu prave žice, budući više idealista nego praktičnik. Pak eto u prvoj polovini našega stoljeća ženialnoga Prešerna, za kojega i slovenski protivnici priznaše, da je u mnogom pogledu klasički pjesnik. Njegove pjesme omiliše zbilja mnogomu Slovencu — al naroda neprobudiše iz tristoljetnoga sna. Najžalostniji je tomu dokaz tužni faktum, da je Preširen sabrao i naštao svoje pjesme, koje su se tobož obćenito dopadale — al do svoje smrti (1849.) nije prodao više od 300 komadah.

Sad stupi na pozorište Bleiweis: što će i kuda će? Da probudiš narod čameći u duševnome mrtvilu, tomu se hoće lje divske sile, a kamo će Bleiweis, čovjek bez visoka roda i bez Gavanova blaga, bez visoke časti i bez veleumskoga sjaja; za njega se je samo znalo, da umie vješto živinu liečiti. Pa kako će taj čovjek podleći pod toliko breme, koje bi skrhalo ramena i jačemu od njega? Može biti, da je uprav ovakvo mnienje olakotilo Bleiweisu mučnu zadaću, jer da je ondašnja skrozi njemačka vlada i slutila zamašne posljedice njegova rada, bila bi jamačno zapriečila put njegovoj djelatnosti. Ele ovako „kamen, što ga zabaciše zidari, postade glava od ugla“.

Bleiweis je poznavao hudu sreću svojih predšastnikah na narodnom polju, zato se je čuvao, da neotidje njihovim tragom. Videći da niti liepe pjesme, niti pojedine knjige neće da probude narod iz mrtvila: nakani okrenuti novinstvom. Istina, već je i Vodnik bio tim putem udario, pak nije uspio; al zašto nije? Jer su njegove „Ljubljanske novice“ vrlo bile suhoparne, donoseć samo koju pjesmicu i kratke viesti s ratišta. To se narodu dakako nije mililo. — A bi li Bleiweis bio bolje prošao, da je n. pr. počeo izdavati kakov vjerski časopis s naslovom „Srce Isusovo“, u kojem bi se tiskali sve samo članci vjerskoga i čudorednoga sadržaja? Jamačno

nebi, makar i jest slovenski narod pobožan. Ele njemu je trebalo nauka praktična: to je ono Kolumbovo jaje, koje je Bleiweis obrio, te je, prema našoj poslovici „vosak s medom“, počeo izdavati „kmetijske in rokodelske novice“. Donoseć u njih članke zasjecajuće u gospodarstvo, obrtnost i svakdanje potrebe, uz koju pripoviedćicu i obaviest o narodnih stvarih, do skora se je uvjerio, da je pogodio pravu žicu; jer je broj predplatnikah sve jednako rastao, i dok jih je izprva bilo samo jedno 800, bilo jih poslije 2- do 3000, medju njimi pako većinom seljaci. Al je i slovenska inteligencija, osobito svećenstvo, do skora počela Novice čitati, jer se je u njih namjerila na predmete narodne, kojih nijedan drugi list nije donosio. Pamtiti pako valja, da gore navedeni broj kaže samo, koliko imahu Novice predplatnikah, a ne koliko štioch; jer jih nečita samo predplatnik nego i njegovi susjedi. Da u tom pogledu neprevršujemo, to svjedoči Bleiweisova „pratika“, od koje se svake godine 40.000 prodaje, doista ogroman broj za narod od 1,300.000 dušah.

Toga prije nikada nije bilo, to je plod Bleiweisova rada. Pa kako je postigao takav sjajan uspjeh? Doista ne preko noći, nego uz 38 godinah neumorne, sdušne i pune takta radnje; neima po gotovu broja, u kojem nije što poteklo iz njegova pera. Uredjivanje Novicah nije mu uz tolike godine dodijalo, sveudilj se je nastojao priljubiti potrebam naroda; nije od toga rada podobno bilo odvratiti ga nit ogovaranje, nit podsmjehivanje, nit peckanje, nit zaprećivanje; tako mu je bilo sree s Novicami sraslo, da je još na smrtnoj postelji za nje radio i umiruć sadašnjemu jih uredniku preporučivao.

Prvi je plod bio ovomu po gotovo četrdeset-godišnjemu nastojanju, da je slovenskomu narodu omililo čitanje ne samo Novicah nego i drugih knjigah. Kako je u tom pogledu slovenski narod napredovao, pokazuje društvo sv. Mohora za izdavanje pučkih slovenskih knjigah u Celovcu, koje sada ima do 26.000 članovah! Pak uzeti treba na um, da oblasti nepomažu slovenskoj knjizi, nego odmažu.

Kako smo mi u tom pogledu za Slovenci zaostali, kad naše društvo sv. Jeronima neima dosada niti 6000 članovah, akoprem je hrvatski narod dva puta veći od slovenskoga! — Kako li bi nam trebalo Bleiweisa! — uzdahnut će mnogi prijatelj roda svoga. Nu kod nas neima uvjetah Bleiweisovu djelovanju: naš puk slabo umie čitati, jer su se pučke škole počele u obće ustrojavati stoprv poslje godine 1848., pak se još i sada mnoge oblasti slabo za to brinu, da mladež hodi u učionu.

Bolje je umjeti nego imati — kaže naša narodna poslovice; al se žalibože slabo za nju mari. Bez nauka neima napredka, a potreba nauka raste s potrebami života: zato dan danas nedotječe ni seljaku onoliko znanja, koliko je za njega odprije dostajalo, pak jer nenapreduje u znanju, a on propada. Što nauči u pučkoj školi, toga je premalo za sav život, to niti nije pravi nauk, već je to samo sredstvo za pribavljanje nauka. Videć Bleiweis kako i slovenski seljak upravo s neznanja natrag udara, ili baš propada, odluči, priskočiti mu s te strane u pomoć izdavanjem Novicah. Za ono 40 godinah, što Novice izlaze, doniele su seljaku toliko nauka, da mu ga više i netreba, pak nauk taj je pao ponajviše u dobru zemlju: slovenski seljaci povelili su se za savjetom Novicah, te su očevidno napredovali u znanju i imanju; napokon su isti protivnici zapazili i priznali, da seljaci, koji gospodare po Novicah, zbilja se pomažu, samo što su i tvrdooglavi Slovenci od njih postali. Zato su ovim Novice i dan danas ono, što je svetó pismo erkvi. Pak upravo to je golema zasluga Bleiweisova, što je znao puk privoliti, ne samo da uči, nego da se i povodi za naukom.

Nu Bleiweis je upetio i rieči našega spasitelja, da čovjek neživi o samom kruhu; zato nije stegnuo svoj nauk na gospodarske potrebe, već je nastojao svoj narod još i u moralnom i narodnom pogledu drmati, buditi, osvješćivati, pak što je i na tom polju uspio, to mu je ponajljepša zasluga. Da je pako uspio, dokazom je tomu ponajprije skazaljka javnoga mnienja, novinstvo, koje se je za kratko vrijeme vrlo bujno razvilo. Dok se je god. 1843. sunnjalo, hoće li se Novice održati: dan danas cvate po slovenskih njivah punih *dvanaest* časopisah.¹⁵ — Pa svi ovi časopisi propoviedaju evanjelje, koje bijaše Bleiweis prvi naviestio: da su Slovenci razasuti po raznih zemljah udovi jednoga tiela, djeca jedne matere, pak treba da se i opet u jedno tielo stope, jednu majku priznadu — Sloveniju!

Posve drugčije se je u tom pogledu mislilo prije Bleiweisa. Evo što piše o tom pomenuti već župnik konjički Virk (Slovenski narod 1882. br. 2); „Posljedica našega razciepljenja je bila, da su se ti pojedini slovenski dielovi kao tudjinci po prieko gledali, jedan drugomu podsmjehivali; dapače se je bilo isto liepo slovensko ime sasvim zaboravilo. Još kad sam ja u školu hodio, zvali smo se mi djaci Kranjci, Korušci, Štajerci, Goričani itd.; ali da smo svi braća, da smo Slovenci, toga nismo znali, zato se tu nikada ni čulo nije što za Sloveniju i Slovence. Nisu bili dakle Niemci niemi, nego mi Slovenci, koji nismo ni svog imena poznavali. — Pa kako se

je sve promienilo nastojanjem Bleiweisovim! Prije 40 godina morao si putovati pol dana, pak i čitav dan, ako si želio naći kakvo slovensko srce: a danas nećeš više naći ni seoca na slovenskoj zemlji, gdje nebi bilo bar jednoga, dapače i više sviestnih Slovenaca!“

Najjača poluga tomu osviećenju bijaše dašto jedan književni jezik, koji je svakoga Slovenca opominjao, tko mu je brat po rodu i krvi. Al i taj jezik bijaše plod Bleiweisova nastojanja, koji je u tom pogledu neobično oštroumlje očitovao. Kako se je pomnjivo brinuo za sadašnje interese svoga naroda, opet je uz to svejednako gledao u budućnost sokolovim okom i prema tomu udešavao svoj rad. Izprva je pisao sasvim onako, kako puk govori u Gorenskom, nu malo po malo počeo je navraćati na hrvatsku. Znao je, da je slovenski narod malen, a takvi narodi, ako hoće da požive, moraju da stupe u zadrugu sa srodnom braćom, pa ta su po Slovence samo Hrvati i Srbi. Da se ova zadruga olakoti, sama je priroda smjestila medju Hrvate i Slovence naše kajkavce, kao naravni prielaz od jednoga plemena k drugomu. Jer tko uzčita koju našu kajkavsku knjigu, uvjerit će se, da je njezin jezik kano most vežući slovenštinu sa štokavštinom. Slovenci sami slabi su, al sruženi s Hrvati i Srbi prikazuju vrlo znamenitoga faktora na jugu Evrope. Sve je to znao i naš pokojnik i zato je svoje djelovanje tomu cilju namienio. Polagano i razborito stupao je na tom putu; nije se prenaglio (kako su mnogi želili); jer je znao, da bi tim sve pokvario; al nije ni za časak zašao s prave staze i svakom je prilikom izticao potrebu sloge medju Slovenci i Hrvati. A nije mu se ni ovaj 40-godišnji trud izjalovio. Evo u pravopisu smo se sasvim složili, a u jeziku smo se toliko približili, da slovenski književnici bez velike muke razumiju naše znanstvene knjige. Dapače i sam pučki jezik se je za čudo hrvatskomu približio. O tom će se uvjeriti, tko poredi stariju kakvu slovensku knjigu s novijom. Dok one prve slabo razumie, potonju čita bez velike muke; jer Slovenci najvole sada upotrebljavati u knjigah one rieči, koje su nam zajedničke, ostavljajuć se sve to više provincializamah; a za stvari, za koje neima slovenski jezik svoje rieči, uzaimlju jih od hrvatsštine, kao što opet i mi najvolimo uzimati od Slovenaca izraze nam potrebite, kojih nenalazimo u hrvatskom jeziku, jer te rieči najbolje dolikuju hrvaštini. Da je ovo Bleiweisovo djelo, dokazuju očito Novice. Pregledajuć jih od prvoga početka opažamo, da nam je njihov jezik svakom godinom, što idemo dalje, razumljiviji, a danas bi jih bez velike muke čitati mogao i naš Zagorac — kad

bi čitati znao. Dovoljno je ovakvo sblizenje slovenskoga jezika hrvatskomu; podpuno stopljenje (kako su ga bili neki poželili), nit je moguće, nit probitačno. Netreba da se Slovenci uprav odreku svoje narodne osobine; dotječe, ako se u glavnom slažemo. Da pogledajte Niemce, Talijane, Franceze itd.: samo jedan diel naroda *govori* književnim jezikom; al ga svatko *razumie*.

Nije Bleiweis nastojao samo oko književne sloge hrvatsko-slovenske, već i oko moralne sveze: on je iskreno ljubio Hrvate i svakom to prilikom na sva usta izjavljao, a posljednji put (koliko ja znam) na dan svoje sedamdesetgodišnjice. Evo kako se srdačno zahvali na hrvatskih čestitkah:

„Srdačna zahvala gospodom, ki so prišli iz Hrvatske slaviti moju sedemdesetgodišnjico. Nij mi mogoče z obširnimi besedami popisati, kako mi srce od veselja igra, da Vas tukaj vidim. Ko sem začel na narodnem polju delati, je bila moja misel zmirom naslomba naša na naše brate Hrvate. Ta ideja se je malo po malo razširila, kar je tudi Vaša zasluga.

Ne samo, slavna gospoda, da me poveličuje čestitanjem jugoslavenska akademija, nego tudi sám odlični in neumorni predsjednik jugoslavenske akademije je danes med nami. Kar mi on na moju preveliko radost v zadnjih besedah še povdarja, da se je tudi preuzvišeni gospod biskup Strossmajer spomnil moje sedemdesetgodišnjice, to je prevelika čast za mene. Jaz besedij preuzv. g. biskupa nigdar ne bodem pozabil, tako milo slujo. In ravno tako ostale so mi v nepozabljivem spominu one besede biskupa Strossmajera, ki jih je o slovenskem narodu tedaj govoril, ko smo slavili v Zagrebu Zrinjskega slavnost. Rekel je: „Vi Slovenci ste srce srea mojega in duša duše moje!“

Mi Slovenci častimo v biskupu Strossmajerju pravega mecena jugoslavjanskih narodov. Ne samo Hrvati uživajte dobrote njegove na vseh straneh, ampak tudi mi se ponašamo z njegovimi darovi, on tudi nas ne pozabi. N. pr. ko so se čitalnice pričele otvarati, on je povsod pristopil kakor podpornik, ter sipal svoje darove na vse strani med našim narodom. Torej mislim, da gotovo iz srea vseh govorim, če rečem: Slava našem Strossmajerju!“

Do godine 1843. razstavljaše rek' bi kinezki zid Slovence od Hrvatah; jedan nije za drugoga mario kao ni za kakvoga tudjinca. A u naše doba nestalo je toga zida, eto prijateljskih sastanakah hrvatsko-slovenskih, sad u Ljubljani, sad u Zagrebu. I to je po najviše Bleiweisovo djelo. Zato je I. K. poslje njegova pogreba go-

vorio Hrvatom iz duše pišuć u „Viencu“ (1881. br. 50): „Janez Bleiweis, budimo iskreni, bio je spram nam Hrvatom ljubezniji, prijazniji i odaniji, nego itko od Slovenaca prije i za njegova vremena. I mi ga Hrvati i ljubljamo i cienjamo kao svoga, te glas o njegovoj smrti kosnuo se je isto tako duboko naših srdaca kao što i slovenskih! Pokraj truda za svoj slovenski puk, imao je pokojni Bleiweis sblizenje Slovenaca k Hrvatom najviše na srceu. On je htjeo privezati Slovence uz Hrvate, i vidio je lih u tom međusobnom sblizenju dotično sdruženju mogućnost narodne budućnosti svomu narodu a i nam Hrvatom. „Oče“ Bleiweis je najbolje pojmió potrebe i našega i slovenskoga naroda, i nebudemo li mi Hrvati i Slovenci sliedili trag njegovih nastojanja, nebudemo li svaki nas ljubili ovaj narod ov- i onkraj Sutle, koji je i onako jedan i jedinstven, jednakim žarom: tad mi nepojmismo niti našeg zadatka, niti zahtjeval naše budućnosti.“ Jer pravo uzkliknu pokojni Šenoa na sedamdesetgodišnjici: „Naša sreća, vaša korist; vaša propast, naša smrt!“ — Da bogme, odzvonilo bi Hrvatom, kad bi Niemci Slovence poniemčili. Nu toga nam se netreba više bojati. Da se s dobra neponiemče, za to se je pobrinuo Bleiweis probudivši narodnu samosviest; pak da neklonu duhom naprama velikomu nje-maćkomu narodu, nije prestao Bleiweis izdicati, da su Slovenci ogranak jošte većega slavenskoga stabla.

Slovenski narod nije doduše još na meti, već samo na putu k njoj: nego upravo to žalimo, što nije bilo Bleiweisu sudjeno stići sa svojim narodom u obećanu zemlju, već ju je samo kao Mojsija iz daleka nazirao. Al inače neima tu analogije medju njim i Mojsijom; jer za ovim potonjim stajao je oružan narod gotov potući se s neprijateljem; a Bleiweis se je morao sam boriti s tolikimi a silnimi protivnici, neimajuć drugoga oružja do svoje „Novice“. Tko bi ikad bio pomislio, da će on ovakim na oko prtenim oružjem takvu sjajnu pobjedu održati! Da mu je tko godine 1843. kazao: „evo ti Novicah, obrani i oslobodi njima svoj potlačeni narod!“ — Bleiweis bi se bio prepao svoje zadaće i duhom klonuo unapried; jer je na svojoj sedamdesetgodišnjici sâm izjavio, da je bio iz prva zapanjen, gledajuć kako je ona majušna stvar nalazila sve to više odziva, i to tolika, kolikomu se ni sâm nije nadao. Da, Novice su postale u rukuh Bleiweisovih Simsonska čeljust, kojom je svladao neprijatelje svoga naroda.

Zato i nenalazim u poviesti muža, s kojim bih mogao Bleiweisa uzporediti. Gdjekoji kažu, da je on bio slovenskim Gajem; al ta

porednja nestoji ni malo. Uz Gaja bijaše iz prvine pristala većina hrvatske inteligencije, a na sam puk nije Gaj nikada djelovao. Kao što nebi Bleiweis bio kod nas uspio postupajuć onako kako je postupao prama svomu narodu: isto tako nebi ni Gaj bio svojini sredstvi u Slovenskoj ništa opravio. I drugdje bi zaludu tražili sliku i priliku Bleiweisu: on je bio narodni apoštol slovenski, to jest pravi čovjek baš samo za dosadašnje potrebe slovenskoga naroda, a prava je sreća po jednog i drugog, što se je rodio uprav u početku ovoga vieka, to jest uprav onda, kad je bilo tlo već pripravljeno za njegov rad.¹⁶ Mi tek izgledamo hrvatskoga Plaveža; nu do sada mal ne oči pobielismo izgledajuć ga. Nikomu do sada nije pošlo za rukom podići hrvatski puk onako, kako je podigao Bleiweis slovenski; nu iskreno govoreć nitko nije o tom do sada kod nas ni nastojao.

Al niti Slovenci nisu jošte stigli u obećann zemlju; još će morati mnogi bojak biti, prije nego se ujedine politički, kako jih je Bleiweis književno spojio. A bog jim dao, da izkrsne iz njihova krila narodni Aron, koji će ono sretno otkati, što je Mojsija-Plavež mudro zasnovao. U to ime bog pomozi!

Opazke.

¹ Evo što pripovieda o tom Davorin Trstenjak: „Bilo je 2. aprila 1809., ko se v Ptuj pripelje nadvojvoda Janez. Blagoslavljaljo se bandero štajerskih brambovecv. Prišel je tje tudi deželni glavlar Ferdinand grof Attems. Po svečanosti je bil obed i tu reče nadvojvoda: „Sra mota za mene, da nisem mogel slovenske junake v slovenščini nagoovoriti. Zakaj nihče nepiše slovenske slovnice za Nemce?“ Na to mu Attems priporoča kot sposobnega moža mladega uradnika pri ptujskem magistratu, g. Šmigovca. Prine pozove k sebi Šmigovca in ga nagovarja spisovanju slovenske slovnice. Šmigovec obljubi in slovnica izide l. 1812.“

² Der religiöse Gedanke hat Grosses zum Heile der Menschheit vollbracht; diesmal sollte er zum mächtigen Hebel dienen, um eine Sprache, deren alte Kultur fast in Vergessenheit gerathen war, aus dem Dunkel eines nur dem niedern Verkehr dienenden Idioms zum Range einer Schriftsprache zu erheben. Dimitz, Geschichte Krains. II., 214.

³ U njemačkom predgovoru k slovenskomu prievodu novoga zavjeta, kaže Truber sam: „ich bin schlecht bei der bürgerlichen windischen Sprach und wie mans auf der Rastschitz redet, da ich geboren bin, blieben, und habe ungewöhnliche u. crobatische Wörter darein nicht

mengen und neue nicht mögen erdichten. Dass ich einiges improprie verdolmetscht, ist geschehen, weil eigentliche windische Wörter nicht vorhanden waren oder mir auch nicht zu Dienste standen. So wollte ich doch einen sehen und hören, der mir diese gemeine lateinische Wörter proprie windisch verdolmetschte: salutatio, exultatio, jubilatio, laetitia, hilaritas, jucunditas, persecutio, patientia contumelia u dgl. unzählig.⁴

On je dakle volio upotriebiti njemačke rieči: uržah, gnada, ferdmane, trošt, nuc, leben, lon itd., jer su bile u njegovu rodnu mjestu poznate već od prijē.

⁴ Na široko piše o tom P. Radics u Letopisu matice slovenske za leto 1879.

⁵ I Hrvate si je Truber zadužio; jer ponajviše njegovim i Ungnadovim nastojanjem izašao je u würtemberžkom Urachu prievod svetoga pisma (od Stjepana Konsula i Antuna Dalmatina), i to glagolicom i ćirilicom. — Kad je poslje bitke kod Nördlingena (god. 1634.) Ferdinando II. tiskari u Urachu u trag ušao, zaplieni ju i posla papi za kongregaciju de propaganda fide, te su se onda istimi slovi tiskali u Rimu misali i breviari.

⁶ Biederer Bohorič! Dir und deinen Freunden hat es unsere Sprache zu danken, dass sie gleich bei ihrer ersten Erscheinung jene grammatische Correctheit und Consequenz mitbrachte, welche andere Sprachen erst nach und nach, nach vielem Modeln und Ändern — nicht erreichen. Auffallend ist es, dass die krainische Sprache seit Bohorič's Zeiten sich gar nicht verändert hat

Immer bleibt es ein schöner Beweis für die glückliche Anlage, analogischen Bau und bereits weit vorgertieckte Cultur unserer (slovenischen) Sprache, dass sie innerhalb 30 Jahren von drei einzelnen Männern so ganz grammatisch geregelt werden konnte, dass die Sprache in Dalmatins Bibel nach 200 Jahren noch gar nicht veraltet ist: man vergleiche dagegen sogar Luthers Deutsch oder Montaignes Französisch mit dem heutigen Zustande dieser Sprachen (*Kopitar*: Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark. Laibach 1808.)

⁷ Dimitz završuje evo ovako svoju pov'est 16. stoljeća:

„Mit der Ausweisung des letzten Prädicanten u. des letzten deutschen Schullehrers aus Krain schliesst das 16. Jahrh., ein Jahrhundert des geistigen Aufschwunges, der frischen Entwicklung, wenn auch unter Kämpfen und Hindernissen mannigfacher Art. Es schliesst eine Kulturepoche, in welcher nicht allein das protest. Bekenntniss, sondern der protest. Geist, der Geist freier Forschung, selbständigen Denkens belebend auf die Thätigkeit eines reichbegabten Volkes gewirkt hat. Wir stehen am Markstein der entschiedensten Rückentwicklung.

Das 16. Jahrh. war, wie anderwärts, auch in Krain ein Zeitalter hoffnungsvollen Aufschwunges, wiedererweckten Bildungsdranges und wissenschaftlichen Strebens — Wer kann den Schaden ermessen, welchen unser Vaterland durch die Zerstörung der protestant. Schule u. durch

die schonungslose Vertreibung so vieler hochgebildeter Männer aus allen Kreisen der Gesellschaft erlitten hat? (Jer g. 1628. bili su iz Kranjske prognani svi nekatolički stanovnici).

⁸ Pričetek šol po Slovenskem je iskati v 16. stoletji, takrat namreč, ko se je pokušalo luteranstvo tudi pri nas vpeljati in sicer s pomočjo slovenskega jezika, za katerega se prej živa duša zmenila ni.

Truberju, temu slovenskemu Luterju, gre zasluga, da je spisal prvo slovensko šolsko knjigo, namreč Abecedarium. On in njegovi sovrstni verski somišljenici so spisali dolgo vrsto slovenskih knjig protestantovsko-krščanskega zadržaja, ki so se najbrže rabile v onih šolah, koje so bili predikanti sè svojimi pomagači, šolniki, koncem 16. stoletja po Slovenskem ustanovili, n. pr. v Ljubljani (1543), v Kranji (1572), Metliki (1582), na Bledu (1572), u Črnomlji (1575), Idriji (1581), blizu Žaveca pri Celji, v Krškem in dr. V Krškem je poučeval otroke plemenitašev Adam Bohorič, pisatelj prve slovenske slovnice v latinskem jeziku, v kateri je ustanovil slovenski pravopis, katerega so Slovenci skozi 300 let skoro nepremenjenega rabili in ga še le pred kacicami 30 leti opustili.

V protireformacijski dobi so morali svoja kopita pobrati in izseliti se predikanti in šolniki; vsled tega so ponehale se véda skoro vse ljudske šole po Slovenskem. Kakor borno in siromašno so bile še uravnane, vendar je bilo škoda za nje. Še bolj pa so si nam smilile one knjige slovenske, katere so bili protestantski pisatelji te dobe spisali in katere so se brez prizanašanja uničile. (Učiteljski tovariš, 1882, br. 6).

⁹ To je bio valjda razlog, zašto je Chrön god. 1602 izhodio od officija inkvizicije u Rimu dozvolju za šestoricu svećenikah, da jim bude prosto čitati krivovjerske slovenske knjige, da mogu sastaviti prievod evangelja.

¹⁰ Razboritije sudi o tom Valvasor pišuć (VI. B. 276): „Seit wenig Jahren her wird die Slavonische Sprache sehr corrupt und täglich corrupter geredt, wiewohl an einem Ort mehr als an andern; fürnehmlich aber zu Laybach und dort herum, wie auch in Ober-Crain. Welches daher entsteht, dass sie mit der Teutschen nunmehr vielfältig vermengt und gebrochen wird, als wie zum Exempel corrupt *tausent* für *jezer*, *tištah* für *part*, *spancirat* für *sprehajat*, *fruškät* für *zajtrkovat*, u. dergleichen unzählig viel andere Worte laufen nunmehr durch die Crainische Sprache.

¹¹ Jošt u početku našega stoljeća uzdiše evo ovako Kopitar u svojoj kranjskoj gramatici: „Der Vorwurf des unnöthigen Germanisirens in einzelnen Wörtern und in Syntax, trifft, mehr oder weniger, alle unsre (meist übersetzende!) Schriftsteller. Um dieses, wenn nicht verzeihlich, doch begreiflich zu finden, setze man sich an die Stelle eines Krainischen Scribenten. Im 8ten oder 10ten Altersjahre hat er den väterlich-Slavischen Herd verlassen, um in der Deutschen Stadt von Deutschen in Deutscher Sprache zum Deutschen Staatsdiener erzogen zu werden. Nun muss er seine Slavische Muttersprache, die er ohnehin

in diesem Alter noch nicht in ihrer ganzen Fülle besitzen kann, mit Fleiss vergessen lernen, damit ihm hold werde die Herrscherin Teutonia. Man wende nicht ein, dass ja in den Städten auch Krainisch gesprochen werde! Diess ist's eben, worüber wir klagen: Truber's leben, lebati, shpisha, mordane, shtrytati, gvant, flegar, rihtar, shpendia, folk u s w. u. s w. sind dergleichen Blümchen aus dem Krainisch der Städter; und dieses städtische Kauderwelsch ist's, was der künftige Autor in den Jahren seiner Jugendbildung hört: da er selbst in den Schulen Deutschen Ideengang bekommen hat, so ist es ihm beynahe zu verzeihen, dass er zufrieden ist, wenn in seinem Krainischen Werke nur kein Deutsches Wort sich findet, und dass er gar nicht ahndet, da s es auch eine Krainische Syntax gebe.

¹² Unter Karnburg in der Nähe der Kirche St. Peter befindet sich ein Stein, auf welchen sich ein freier Bauer setzt, der vermöge der Abstammung und des Erbrechtes zu diesem Amte befugt ist. Ihn umgibt in unübersehbarer Reihe das Volk, des neuen Herzogs gewärtig. Dieser, umgeben von Edlen und Rittern, zieht abseits seine kostbaren Kleider aus und wird mit bäurischen bekleidet, und zwar mit Rock, Hosen und Mantel von grauem Stoffe, Bundschuhen und einem grünen Hut. So angethan und in der einen Hand einen Stab haltend, mit der andern ein scheckiges Rind und ein Pferd von gleicher Farbe führend, nahet der Herzog dem Steine, hinter ihm seine Begleitung im Feierkleide und grössten Schmuck. Sobald der auf dem Steine sitzende Bauer den Herzog erblickt, ruft er in slovenischer Sprache: „Wer ist, der dort nahet?“ Alle Umstehenden antworten: „Es ist der Fürst des Landes“. Darauf der Bauer: „Ist er ein gerechter Richter? L'egt ihm des Landes Wohl am Herzen? Ist er freien Standes? Ist er ein Verlehrer und Beschützer des wahren Glaubens?“ „Er ist es und wird es bleiben,“ wird ihm von allen Umstehenden geantwortet. „Aber mit welchem Rechte,“ fragt der Bauer weiter, „kann er mich von diesem Sitze bringen?“ „Er kauft ihn von dir“, antwortet die Menge, „mit 60 Pfennigen, mit diesen scheckigen Thieren und mit den Kleidern, mit denen er bekleidet ist, und frei machen wird er dein Haus von allen Abgaben“ Nun gibt der Bauer dem Fürsten einen leichten Backenstreich, steht auf, nimmt die beiden Thiere und räumt dem Fürsten den Platz. Dieser setzt sich auf den Stein, schwingt das entblösste Schwert nach allen Seiten und gelobt dem Volke ein gerechter Richter zu werden. Noch thut er aus seinem Bauernhut einen Trunk frischen Wassers zum Zeichen seiner und seines Volkes Mässigkeit und der Genügsamkeit damit, was der heimische Boden zum Unterhalte des Lebens darbietet. Von da begibt sich der Fürst zur Kirche Maria-Saal zum feierlichen Gottesdienste. Nach Beendigung desselben hält er mit Adel und Ritterschaft ein Mahl und begibt sich sodann, um Gericht zu halten und Recht zu sprechen, auf die Wiese bei Maria-Saal, woselbst ein richterlicher Sitz errichtet ist, wo der Fürst den Schwur der Erbhuldigung empfängt und Lehen verleht. Diese Sitte, in ihren Grundzügen sicherlich in die erste Zeit der Christianisierung zurückreichend, und zwar in eine Zeit, wo das slovenische Volk noch

keinen Adel kannte, gab noch äusserlich das Merkmal der einstigen Freiheit und Selbständigkeit der Karantaner Slovenen. Auch die Habsburger fügten sich dieser Sitte, als 1335, nach dem Tode des Herzogs Heinrich aus dem Hause Görz-Tirol, Kärnthen an Österreich kam. Ernst der Eiserne war der letzte, der im Jahre 1414 nach dieser Sitte zum Kärnthnerherzog eingesetzt worden war. Sein Sohn Friedrich III. wollte sich dieser Ceremonie nicht unterziehen, und zwar, wie Valvasor erwähnt, in Anbetracht, dass er römischer König wäre, dem es nicht anständig zu sein schien, im Bauernkleide aufzuziehen. Aber Friedrich's Sohn, Kaiser Max I., der dem slovenischen Volke besonders geneigt war und auch die slovenische Sprache erlernt hatte, war bereit die alte Sitte in's Werk zu setzen, allein er wurde durch die Kriege an der Ausführung verhindert. Der Chronist Megiser schreibt noch 1610: „Da sich die löbliche Landschaft dieses uralten Herkommens mit den Bauern noch nie gänzlich begeben, sondern nur Erzherzog Carl und Ferdinand damit verschont wurden gegen Caution und Erklärung der Schadloshaltung: so sei nöthig den Bauernstuhl zu erneuern . . . sonst lässt man die Sache gar abkommen und dadurch könnte eine Freiheit oder ein löbliches Herkommen nach dem andern fallen.“ Noch ist der Herzogstuhl in Kärnthen ein sprechendes Denkmal und ein Rest dieser Sitte (Die Slovenen, von J. Šuman, S. 69.)

¹³ Die geistliche Obrigkeit wartet fast allenthalben mehr dem weltlichen Thun und dem eigenen Wohlsein als ihrem Amt ob, versieht die Kirchen und Pfarren schlecht und lässt sich des augenscheinlichen Verderbens so vieler christlichen Seelen wenig bekümmern. Bei der gemeinen Priesterschaft herrscht ein hochsträfliches ärgerliches Leben; durch der Hirten Unfleiss hatten sich fremde Miethlinge eingedrängt, daher der Abfall in Religions-sachen noch nie so gross gewesen (Dimitz l. c. III. 12. 14).

Da ovaj sud nije preoštara, potvrđuje Theiner, Acta genuina SS. concilii Tridentini. Zagrabiae 1874. T. I. p. I. et 41: „Patres istos non unam alteramve haeresim excidere oportebat: sanandum erat totum ecclesiae corpus, injuria temporum haud secus ac incuria pastorum magna infirmitate pergravatum, imo scabie turpissima et propemodum irremediabili affectum, interius, exteriusque devoratum. Interius per summam inscitiam, infelicem illam radicem omnium malorum, quae apud omnes fere et praeprimis apud clerum inferiorem et animarum cura detentum in rebus fidei aequae ac in re litteraria invaluerat, mentes oculosque omnium veluti offusa quadam ac densissima caligine obcoecaverat. — Quid deinde commemorare juvat et depravatissimos mores, quibus clerus tunc temporis ab infimo ad summum usque deturpatus erat, scandalum fidelibus factus?“

Quid mirum, quod haereses, temporum iniquitate clanculum serpentes, tunc altius extollerent caput etc.

¹⁴ Ova predsuda kao da je slovenski jezik stvor Bleiweisov i njegovih pristašah, tako je mah uzela, da je još nedavno dr. Rechbauer u carevinskom vieću izjavio „die slovenische Sprache ist eine neue

Schöpfung.“ Bolan, nezna, da je gramatika slovenskoga jezika po gotovu tako stara kako i gramatika njemačka.

¹⁵ U Ljubljani: Novice, Slovenski Narod, Slovenec, Učiteljski Tovariš, Vrtec, Zgodnja Danica, Ljubljanski Zvon; — u Celovcu: Kres, Mir; — u Trstu: Edinost, — u Mariboru: Slovenski Gospodar; — u Gorici: Soča itd. Knjiga „die Slovenen“ nabraja 19 časopisah.

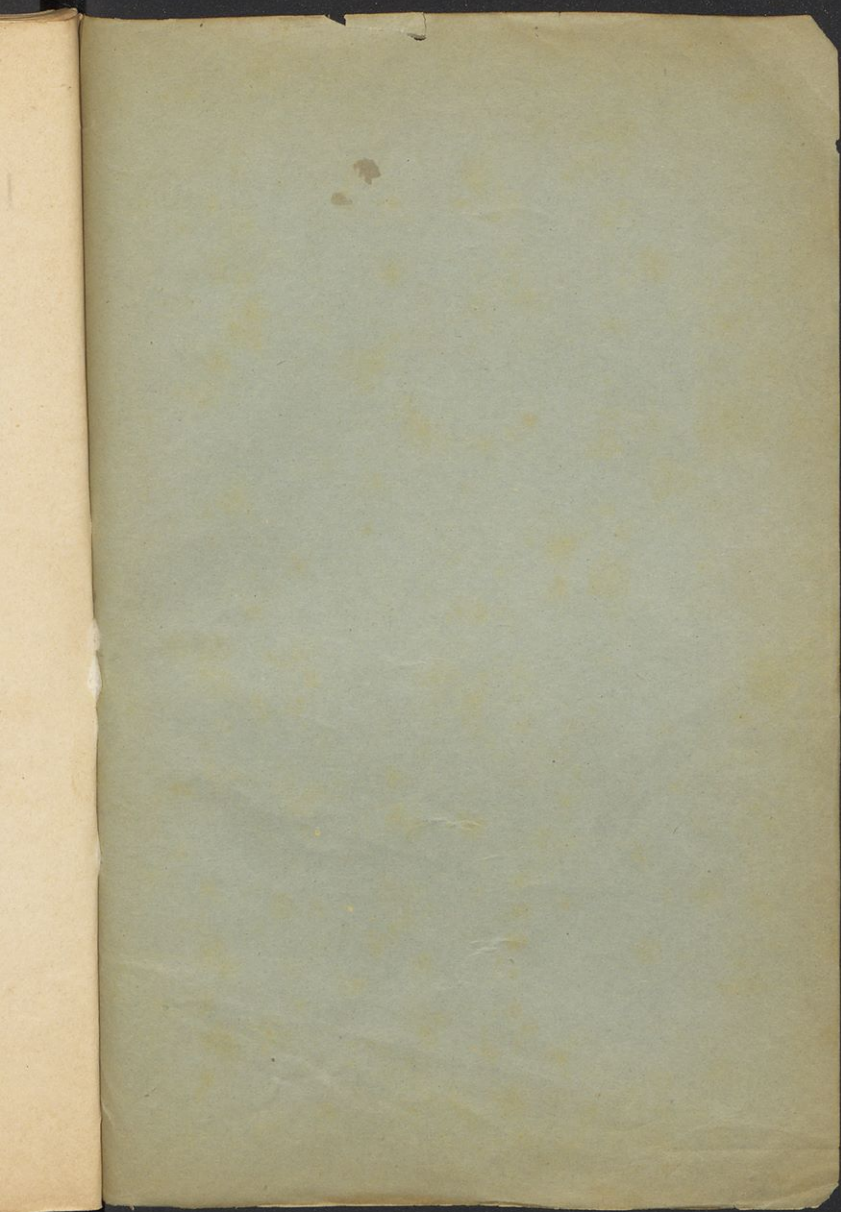
¹⁶ Varaju se oni Slovenci, koji misle, da je pogriješio, što nije pošao Bleiweisovim tragom, što nije ostao kod kajkavštine. Da je to Gaj učinio, nebi bio ništa opravio. Gaju je bio zadatak ne samo književni, nego i politički. On je morao nastojati, da predobije štokavee, a kajkavštinom nebi toga bio nikada postigao; pripravljati pako kajkavee polagano za štokavštinu nije bilo kad, jer je neprijatelj bio na domak Zagreba. Trebaše dakle brže bolje okupiti vojsku, koja je bila gotova i podobna pobiti se s njim. To i jeste najveća sreća za Hrvate, što jih je godina 1848. na okupu zatekla.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJI (17U) (17UNICA)

00000461852

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

DS 260 158

COBISS ©